

UN PROMOTOR AL EXPERIENȚEI PEDAGOGICE ROMÂNEȘTI ÎN TRANSILVANIA DUPĂ UNIREA DIN 1918 – GEORGE G. MATEESCU (1892–1929). REPERE BIOGRAFICE

Anii care au urmat Marii Uniri din 1918 au marcat, din punct de vedere al istoriei învățământului și culturii în Transilvania, profunde transformări la nivelul organizării instituționale în sensul fondării principalelor puncte de formare și susținere a vieții românești din vechea provincie istorică: școlile primare și normale, liceele românești, universitatea clujeană, constituirea unui corp profesoral și învățătoresc adaptat, redactarea unor manuale în conformitate cu noile direcții și materii propuse în învățământ. Acest proces complex, ale cărui realizări practice au devenit evidente destul de rapid în condițiile asumării de către stat a susținerii întregii linii de politică românească la nivelul învățământului și culturii ardelenene, a fost coordonat îndeaproape de Resortul Cultelor și al Instrucțiunii Publice din cadrul Consiliului Dirigent și a fost susținut atât de intelectualii transilvăneni, în mare parte implicați și în mișcarea națională activă în perioada anterioară anului 1918, cât și de oamenii de cultură și funcționarii de stat veniți de peste Munți odată cu organizarea României Mari. Legat de contribuția acestora din urmă la imprimarea unui curs prevalent românesc vieții culturale ardelenene, creionăm aici profilul intelectual și biografic al lui George G. Mateescu – istoric al antichității, arheolog și epigrafist, format la școala bucureșteană a lui Vasile Pârvan, unul dintre ideatorii Universității românești a Transilvaniei – care a avut un rol semnificativ, în calitate de profesor de istoria și geografia României, de autor de manuale didactice în sfera disciplinelor amintite, de dascăl al proaspăt înființatului Seminar Pedagogic Universitar clujean, de membru activ al Extensiunii Universitare, remarcându-se totodată printr-o activitate de înaltă performanță științifică în cadrul academic, mai întâi la Institutul de Arheologie, apoi ca bursier al Facultății de Litere și Filosofie la Școala Română din Roma recent înființată sau în calitate de conferențiar de epigrafie și antichități clasice al Universității din principalul centru cultural transilvan, în cele din urmă în poziția de director al Școlii românești din capitala Italiei, poziție care i-a fost conferită după moartea lui Pârvan, la pertinenta recomandare a Academiei Române, pe baza meritelor sale științifice deosebite.

Născut în 1892 la Giurgiu, George G. Mateescu era fiul unui negustor înstărit din localitatea respectivă, Gheorghe Mateescu, și al Eufrosinei Mateescu¹. Provenea dintr-o familie cu mai mulți copii, având încă o soră, Maria și un frate, Vasile Mateescu, pe care tatăl îl va întreține la studii medicale² și care va funcționa mai apoi la Institutul antirabic din

¹ Direcția Județeană Cluj a Arhivelor Naționale (D.J.A.N. Cluj), Fond Universitatea „Regele Ferdinand I” din Cluj, nr. 798, Facultatea de Litere, doc. nr. 704/1–1928/29, f. 44 (Anunțul funebru privind moartea prof. G. G. Mateescu).

² Vasile G. Mateescu a funcționat după absolvire mai întâi ca medic extern, perioada de stagiatură efectuând-o la Clinica de ginecologie și obstetrică din Cluj sub îndrumarea profesorului Cristea Grigoriu, apoi a intrat ca asistent la Institutul de Istoria Medicinii din Cluj, fondat în 1921 de

Cluj³. Adolescentul Mateescu și-a desăvârșit instrucția secundară la Liceul Sf. Petru și Pavel din Ploiești⁴ și cea superioară la Facultatea de Litere din București, între anii 1910–1914,

profesorul Jules Guiart, fiind un discipol al profesorului Valeriu Bologa, în anii '30 director al Institutului de Istoria Medicinii, Farmaciei și de Folclor Medical. Catedra de Istoria Medicinii, Farmaciei și de Folclor Medical a fost suplinită până la 1 ianuarie 1932 de, la vremea respectivă, doctorul docent Valeriu L. Bologa. În urma organizării, în noiembrie 1931, a concursului pentru ocuparea acesteia, Valeriu Bologa a devenit, cu data de 1 ianuarie 1932, profesor agregat la catedra respectivă. În consecință, s-au făcut noi numiri de personal științific ajutător, doctorandul pe atunci, Vasile Mateescu, fiind numit asistent bugetar. Încă din anii de studiu, Vasile Mateescu a fost îndrumat de profesorii Iacob Iacobovici – în Clinica de chirurgie pe care acesta o conducea venind pentru prima dată în contact cu responsabilitatea medicală și cu satisfacția pe care o oferă reușita în această profesie – și Iuliu Hațieganu, cu ajutorul căruia și-a întregit cunoștințele de clinică medicală, precum și de profesorul Coriolan Tătaru, directorul Clinicii dermato-venereice. A colaborat la revistele „Clujul Medical”, „Mișcarea Medicală Română” de la Craiova, „Revista Științelor Medicale” de la București, dar și la periodice precum „Patria” sau „Drumul Nou”. Inspirat probabil și de pasiunea pentru istorie a fratelui său, George, s-a orientat înspre cercetări medico-istorice, colaborările sale la amintitele reviste fiind de asemenea factură (de exemplu în „Clujul Medical”, 1933, nr. 1, p. 33–40, a redactat un articol intitulat *După congresul medico-istoric din București*, în „Mișcarea Medicală Română”, 1933, 6, nr. 3–4, p. 159–169 a publicat un studiu despre *Învățământul medico-istoric la Cluj*, în ziarul „Patria” din 4 februarie 1933 informa publicul cititor despre *Expoziția grafică de Istoria Medicinii în România*, iar în „Revista Științelor Medicale”, 1935, 24, nr. 8, p. 978–982 tipărea un material asupra *Descântecelor din Județul Năsăud*). Fiind preocupat în special de medicina Greciei antice, a susținut în mediul universitar clujean o serie de conferințe pe această temă. În cadrul Institutului de Istoria Medicinii și-a elaborat teza de doctorat referitoare la *Evoluția educației fizice în raporturile ei cu medicina*, sub conducerea profesorului Valeriu Bologa, susținută la 15 iunie 1933 în fața comisiei care îi avea ca membrii, alături de îndrumătorul cercetării, pe profesorii Iuliu Hațieganu, Iuliu Moldovan – titularul disciplinei de igienă și igienă socială de la Universitatea clujeană –, Mihail Botez, specialist în patologie generală și experimentală și pe profesorul de anatomie descriptivă și topografică, V. Papilian. Lucrarea a fost tipărită în 1933 de Editura Cartea Românească din Cluj (no. 682 în seria de teze de doctorat ale Facultății de Medicină și Farmacie, 60 p.) și a fost dedicată de autor părinților, precum și memoriei celor doi frați dispăruți prematur, George și Maria. În cadrul tezei un capitol fundamental este consacrat istoriei educației fizice în lumea Greciei antice (citându-l foarte mult pe un alt elev al Școlii Române din Roma, Ștefan Bezdechi, cu lucrarea *Sportul la eleni*, tipărită în 1930 la Cluj), iar autorul, influențat de opiniile și pregătirea științifică a fratelui său, G. G. Mateescu, își deschide cercetarea cu citate din concepția filosofică a lui Vasile Pârvan. Preferința pentru cultura și știința italiană s-a simțit și la Vasile Mateescu, desigur indusă de fratele său, George, așa cum rezultă din preocupările de istoria medicinei Italiei și din investigarea celor mai recente orientări și curente ale științei medicale din Peninsula (vezi articolul tipărit în „Clujul Medical”, 15, nr. 7, 1 iulie 1934, p. 426–430, scris în colaborare cu V. Bologa, *Noul hipocratism (Note pe marginea cărții profesorului Arturo Castiglioni „L'orientamento neoippocratico del pensiero medico contemporaneo”, Torino, 1933, 51 p.)*, de fapt textul unor comunicări despre actualitatea hipocratismului, prezentate în ședința din 19 mai 1934 a Societății Științelor Medicale din Cluj). „Anuarul Universității Regele Ferdinand I Cluj pe anul școlar 1931/32”, Cluj, 1932, p. 137–138, 168; „Anuarul Universității Regele Ferdinand I din Cluj pe anul școlar 1932/33”, Cluj, 1933, p. 157; „Anuarul Universității Regele Ferdinand I Cluj (Roumanie) 1933–34. Suivi d'un résumé en français”, Cluj, 1934, p. 171–173; „Anuarul Universității Regele Ferdinand I Cluj pe anul școlar 1934–35”, Cluj, 1935, p. 210.

³ Lucian Nastasă, „*Suveranii*” universităților românești. *Mecanisme de selecție și promovare a elitei intelectuale. I. Profesorii Facultăților de Filosofie și Litere (1864–1948)*, Cluj-Napoca, Ed. Limes, 2007, p. 141.

⁴ Pasiunea pentru cunoaștere și disponibilitățile naturale pe care G. G. Mateescu le avea pentru munca de cercetare acerbă și minuțioasă s-au profilat încă din vremea liceului, pe care l-a absolvit primul în generația sa, cu media 8.20, calificare performantă pentru exigențele anilor respectivi. D.J.A.N. Cluj,

specializându-se în istorie și geografie. Pasiunea pentru studiile de istorie antică și epigrafie s-a conturat încă din al doilea an de facultate, prin frecventarea seminarului profesorului Vasile Pârvan⁵, care îl va introduce pe tânărul student și în munca de explorare arheologică, pe teren, la Ulmetum încă din primăvara anului 1912, iar acesta va dobândi aici experiență chiar din primele campanii de scoatere la lumină a cetății antice. Pe șantierul arheologic de la Ulmetum, G. G. Mateescu a funcționat în calitate de asistent onorific al Muzeului Național de Antichități⁶ și al Serviciului de săpături arheologice⁷, al cărui director era din anul 1910 Vasile Pârvan. În vara lui 1912 și în 1913, tânărul student a participat la toate săpăturile făcute de Pârvan la cetatea Ulmetum și mai târziu, în vara anului 1914, G. G. Mateescu s-a implicat, tot sub îndrumarea maestrului său, în prima campanie de săpături de la Histria. Încă din anii Universității s-a conturat propensiunea tânărului cercetător pentru lumea tracilor, aceasta constituind mai târziu și specializarea sa definitivă, G. G. Mateescu întocmind în anul al treilea de facultate, două lucrări cu respectivel subiect, apreciate în mod deosebit de Vasile Pârvan: *Știrile lui Tacit privitoare la traci și illiri și Știrile lui Velleius Paterculus privitoare la traci și illiri*. Aceste lucrări au fost prezentate în seminarul de istoria antică al profesorului Pârvan, prima cercetare fiind chiar premiată⁸.

După absolvirea facultății, la sfârșitul lunii septembrie 1914, Pârvan îl va coopta definitiv pe tânărul Mateescu asistent onorific în cadrul Muzeului Național de Antichități⁹, iar în octombrie același an, G. G. Mateescu își va lua licența în litere¹⁰. În 1915–1916 proaspătul absolvent va dobândi experiență în activitatea de șantier arheologic tot sub îndrumarea lui Vasile Pârvan, la Tomis, în primele luni ale anului 1915, la Callatis (în vara aceluiași an), în județul Durostor, unde a activat ca asistent-ajutor al lui D. M. Teodorescu, conservator al Muzeului Național de Antichități sau la Abrittus (în vara anului 1916). Tânărul arheolog s-a deprins treptat să conducă o campanie de săpături, mai întâi în vara anului 1915 la Vetrina, iar în anul următor la Abrittus, investigație începută sub conducerea lui D. M. Teodorescu și pe care a continuat-o de unul singur, descoperind o poartă din perioada romano-bizantină¹¹. Rezultate directe ale acestei munci de teren au fost primele

---

Fond Universitatea „Regele Ferdinand I” din Cluj, nr. 798, Facultatea de Litere, Dosar profesor G. G. Mateescu, nr. 127, f. 19 v.

⁵ În perioada studenției, G. G. Mateescu a obținut prin concurs o bursă a Facultății, fiind și în anii respectivi unul dintre cei mai merituoși cursanți ai Universității bucureștene. D.J.A.N. Cluj, Fond Univ. din Cluj, Fac. de Lit., doc. nr. 221–1921/22, f. 1v.

⁶ Ibidem, f. 20.

⁷ D.J.A.N. Cluj, Fond Univ. din Cluj, Fac de Lit., Dosar prof. G. G. Mateescu, nr. 127, f. 15.

⁸ I. Crăciun, *G. G. Mateescu. 1892–1929*, „Anuarul Institutului de Istorie Națională”, Cluj, 1931–1935, 6, p. 795–796.

⁹ O scrisoare a lui Vasile Pârvan, din 18 septembrie 1914, adresată Ministrului Instrucțiunii și Cultelor recomandă suplینirea copistului Muzeului Național de Antichități, licențiat al Facultății de Litere, M. Doraș, bolnav de plămâni și internat într-un sanatoriu, de către proaspătul absolvent G. G. Mateescu, *Vasile Pârvan. Corespondență și acte*. Ediție îngrijită, cu introducere, note și indice de Alexandru Zub, București, Ed. Minerva, 1973, p. 168.

¹⁰ G. G. Mateescu a obținut licența cu mențiunea „magna cum laude”, specialitățile în care a fost susținută fiind istoria antică, istoria universală și arheologia, iar cei trei profesori ai comisiei, în ordinea disciplinelor alese, Vasile Pârvan, Nicolae Iorga și G. Murnu. D.J.A.N. Cluj, Fond Univ. din Cluj, Fac. de Lit., Dosar prof. nr. 127, f. 20 v.

¹¹ *Vasile Pârvan. Corespondență...*, p. 170, 174; *Raport asupra activității Muzeului Național de Antichități în cursul anului 1915, înaintat domnului Ministru al Instrucțiunii și Cultelor de directorul Muzeului*, București, Tip. C. Göbl, 1916, p. 5–10; D.J.A.N. Cluj, Fond Univ. din Cluj, Fac. de Lit., doc. nr. 104–1925/26, f. 5.

contribuții științifice ale lui G. G. Mateescu, care reflectă interesul său în sfera epigrafiei și a istoriei tracilor. Este vorba despre partea referitoare la *Cercetări arheologice între Silistra și Turtucaia în iulie-octombrie 1915. Raport special nr. 8*, redactată împreună cu D. M. Teodorescu din *Raportul asupra activității Muzeului Național de Antichități în cursul anului 1915*¹², despre studiul de epigrafie *Tomi-Oescus. O inscripție inedită* (asupra unei inscripții inedite referitoare la Legiunea a V-a Macedonica), tipărit în „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice” din același an¹³, precum și de studiul apărut în 1916, intitulat *Cercetări cu privire la traci: A. Emendațiuni la CIL (Corpus Inscriptionum Latinarum)*, în esență 14 noi lecturi la o serie de inscripții privitoare la traci¹⁴, unde apare deja orientarea tânărului cercetător spre problemele legate de onomastica tracă.

Un tablou cu situația materială a personalului științific al Muzeului Național de Antichități pe anul 1915 indică retribuirea lunară reală a fiecăruia. Sumele erau modeste, cercetătorii fiind nevoiți să aibă și alte ocupații sau surse de venit¹⁵. De aceea Mateescu va începe din anul 1915 o activitate pedagogică în învățământul secundar, ca profesor suplinitor la o serie de licee din București, continuată în perioada războiului, examenul de capacitate la istorie susținându-l doar în primăvara anului 1919.

Din octombrie 1916 postul de asistent la Muzeul Național de Antichități din București al lui G. G. Mateescu a devenit bugetar¹⁶, dar tânărul istoric și-a continuat și munca de profesor suplinitor în învățământul secundar din capitală, începută în anul 1915. În condițiile retragerii administrației românești în Moldova în timpul primului război mondial, G. G. Mateescu a preferat să rămână la București¹⁷, unde a funcționat ca profesor suplinitor la clasele divizionare paralele la Liceele „Sf. Sava”, „Gh. Lazăr”, „Mihai-Viteazul” și „D. Cantemir”, continuându-și activitatea până în 1919. În luna mai a aceluiași an și-a susținut examenul de capacitate la istorie, fiind clasificat al patrulea, cu media 9¹⁸.

La Muzeul Național de Antichități din București, tânărul Mateescu va funcționa până în toamna anului 1919, când împreună cu alți specialiști din vechea Românie se va alătura efortului recuperator al culturii ardelenе, stabilindu-se la Cluj, ca profesor la Liceul „Gheorghe Barițiu” (1919–1926), apoi și la Seminarul Pedagogic Universitar, unde va profesa până în momentul morții.

Liceul „Gheorghe Barițiu” din Cluj a fost una dintre primele instituții ale învățământului secundar românesc organizate în centrul de cultură ardelean după Marea

¹² Vezi *Raport asupra activității Muzeului Național de Antichități în cursul anului 1915, înaintat domnului Ministru al Instrucțiunii și Cultelor de directorul Muzeului*, București, Tip. C. Göbl, 1916, p. 46–51.

¹³ „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice”, 1915, 8, p. 36–40.

¹⁴ Idem, 1916, 9, p. 29–40.

¹⁵ V. Pârvan avea 261,80 lei pe lună, D. M. Teodorescu, conservatorul Muzeului – 218,25, I. Andrieșescu – 200, D. Pecurariu, desenatorul instituției – 180, H. Metaxa, doctorand și custodele Muzeului – 95, M. Doraș, copistul – 108, iar G. G. Mateescu, P. Nicorescu, ambii doctoranzi în litere și S. Lambrino, în anul respectiv student în litere, câte 75 de lei pe lună fiecare. *Vasile Pârvan. Corespondență...*, p. 201; „Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice pe anul 1915”, București, 1916, p. 218.

¹⁶ D.J.A.N. Cluj, Fond Univ. din Cluj, Fac. de Lit., doc. nr. 221–1921/22, f. 1.

¹⁷ O scrisoare a lui Vasile Pârvan din martie 1917, adresată ministrului de resort și referitoare la situația personalului Muzeului Național de Antichități aflat la Iași în refugiu indică faptul că numai directorul instituției și asistentul științific Paul Nicorescu constituiau la vremea respectivă nucleul de specialiști ai muzeului, ceilalți funcționari nefiind prezenți în capitala moldoveană. Scrisoarea avea alăturate statele de plată, cuprinzând diurna lui Pârvan și salariul lui Nicorescu, care au primit aviz favorabil la 14 martie 1917. *Vasile Pârvan. Corespondență...*, p. 203–204.

¹⁸ D.J.A.N. Cluj, Fond Univ. din Cluj, Fac. de Lit., Dosar prof. nr. 127, f. 20 v.

Unire. Prin însăși modalitatea de constituire a corpului didactic, liceul, inaugurat la 19 octombrie 1919, a reflectat maniera și baza de recrutare a specialiștilor, aplicată și în cazul altor instituții de învățământ constituite la Cluj în toamna anului 1919 (Facultatea de Litere și Filosofie a Universității clujene, de exemplu, avea un nucleu profesoral alcătuit în proporție de aproximativ jumătate din dascăli de formație autohtonă sau încadrabilă într-unul dintre centrele fostului Imperiu și cu pregătire ulterioară la Budapesta sau Viena, în timp ce jumătatea cealaltă a grupului didactic era „importată” din vechiul Regat, în rândul acestora din urmă existând și elemente de extracție macedo-română)¹⁹. Din totalul de 19 profesori cu câți și-a început activitatea Liceul „Gh. Barițiu”, 10 erau ardeleni, iar 9 veniți odată cu administrația românească, dintre ei 7 fiind „importați” din vechea Românie, unul din Macedonia²⁰ și unul din Franța (era vorba de profesorul de limba franceză Louis Liotard, numit la 2 decembrie 1919 și care asigura astfel, fiind de limbă maternă franceză, calitatea învățământului filologic modern în respectiva școală secundară)²¹. Direcțiunea a fost încredințată preotului Alexandru Ciura (1877–1936), de formație greco-catolică, absolvent al Facultății Teologice și de Litere din Budapesta, cunoscut publicist ardelean, colaborator al „Vieții Românești”, cu o activitate didactică de aproape două decenii, membru fondator al Astrei și al „AGRU”-lui, devenit și membru al „Societății Scriitorilor Români” și al „Sindicatului Presei Române din Ardeal”²². Directorul Ciura, care era profesor de latină și elină la liceu, a inaugurat activitatea acestuia cu un discurs tipic spiritului național românesc ardelean²³, iar programul de conducere al instituției, cel puțin în primii ani de la înființare, s-a bazat pe aceste principii²⁴.

¹⁹ Vezi lista primilor profesori ai Universității din Cluj în *Serbările pentru inaugurarea Universității din Cluj. 31 ianuarie – 2 februarie 1920*, București, Atelierele „Cartea Românească” S. A., 1920, p. 164–165.

²⁰ Era vorba de profesorul de desen și calligrafie Pericle Capidan, de formație bucureșteană însă, fiind absolvent al Artelor Frumoase din Capitală, premiat pentru lucrările sale expuse la începutul secolului trecut în saloanele de pictură anuale de la București și Paris și cu o experiență didactică de aproape două decenii la data respectivă. Dealtfel, în toamna anului 1919, era încadrat la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității clujene ca lector, specialist în dialectele române transdanubiene, Theodor Capidan, originar din Prilep (Macedonia), care se va impune apoi în mediul academic clujean ca un reputat lingvist, fiind ani de-a rândul colaborator la proiectul lui Sextil Pușcariu, *Dicționarului Limbii Române*, alături de Constantin Lacea, și el devenit profesor la Liceul „Gh. Barițiu” din Cluj. Pentru contribuția sa la studiul lingvistic al romanității balcanice, Theodor Capidan va fi ales în 1928 membru corespondent al Academiei Române, iar în 1935 membru titular. „Anuarul Liceului de Stat «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anul școlar 1919–1920”. Publicat de Alexandru Ciura, directorul liceului, Cluj, Inst. de Arte Grafice „Cosânzeana”, 1920, p. 15; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 162–163.

²¹ „Anuarul Liceului de Stat «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anul școlar 1919–1920”, p. 16.

²² Idem, p. 14; D.J.A.N. Cluj, Fond Univ. din Cluj, Fac. de Lit., doc. nr. 439–1935/36.

²³ “Clujul – centrul șovinismului orb – proclama directorul Alexandru Ciura în cadrul inaugurării festive a liceului la 19 octombrie 1919, care a avut loc în prezența secretarului general al Resortului de Instrucție al Consiliului Dirigent al Transilvaniei, profesorul O. Ghibu – se va preschimba într-un centru de intelectualism conștient, purtând în frunte ca o stea divină – cum a zis Alecsandri – stema latinătății. [...] Veniți, iubiți colegi din Ardeal și din regat, să ne încheșăm rândurile, și să plecăm, ca magii de la răsărit, sub călăuzirea acestei stele minunate! Veniți să ne întindem mâna, căci lanțurile sclăviei s-au sfărâmat [...] Și acum, ne apropiem cu modestie și dragoste de Tine, slăvite patron al liceului nostru, nemuritorule dascăl și istoriograf ardelean, Gheorghe Barițiu! [...] neadurmitul apostol al neamului”. “Anuarul Liceului de Stat «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anul școlar 1919–1920”, p. 4–5.

²⁴ Era urmărită fundamentarea spiritului național al elevilor prin carte, activitate școlară și biserică. Încă din primul an de funcționare al Liceului “Gh. Barițiu” a fost constituită o bibliotecă românească, numărând la început în jur de 600 de volume. Biblioteca destinată pregătirii orelor profesorilor

Urmărind traseul carierei profesorilor fondatori ai liceului, se poate constata că, din totalul de 19 membri ai corpului didactic, la interval de un deceniu mai rămăseseră în cadrul instituției doar 9 dintre aceștia (deci mai puțin de jumătate, dacă ținem cont că doi dintre ei, Pericle Capidan și G. G. Mateescu, erau detașați la Seminarul Pedagogic Universitar, respectiv la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității clujene, nemaifuncționând efectiv în cadrul respectivei școli secundare)²⁵. Liceul s-a bucurat, în primul său deceniu de funcționare, de prezența la catedra de limba germană, din octombrie 1919 și până în septembrie 1922, a profesorului ardelean Constantin Lacea²⁶, brașovean de origine, cu studii universitare în Litere la Budapesta, unde s-a specializat în franceză veche și germană. Filologul C. Lacea, având doctoratul susținut în 1898 la Leipzig cu teza *Cercetări asupra limbii „Vieții și petrecerii svinților” a mitropolitului Dosoftei 1682*, a profesat chiar din același an, predând limba germană, franceză și română la Liceul Românesc și la Școala Comercială Superioară din Brașov, fiind autor al unor manuale pentru învățământul secundar (*Manual de limbă germană*, 1904; *Carte de cetire*, 1905). Refugiat în străinătate în 1916, mai întâi la Stockholm și apoi la Paris, a contribuit, cu un bogat material informativ privitor la istoria românilor, la constituirea bazei documentare pentru Conferința de Pace din 1919²⁷. Revenit în țară, a predat germana și franceza la Liceul „Gh. Barițiu” din Cluj, fiind cooptat în același timp pe postul de custode-bibliotecar la Muzeul Limbii Române²⁸. Cu data de 1 februarie 1922 a fost numit profesor la Academia de Înalte Studii Economice și Industriale din Cluj și a mai păstrat doar câteva ore la liceu până la încheierea anului școlar²⁹. În paralel, a desfășurat o intensă activitate în cadrul Muzeului Limbii Române din Cluj, contribuind la îmbogățirea bibliotecii acestuia cu valoroase colecții. În planul

cuprindea 260 de cărți, mare parte în ediția “Minerva”, donate de Consiliul Dirigent, precum și volume din edițiile Academiei Române, iar cea destinată elevilor însuma 340 de titluri. În plus, liceul s-a abonat la reviste de cultură românească precum “Luceafărul”, “Convorbiri Literare”, “Cele Trei Crișuri”, “Transilvania”, “Lamura”, “Viața Românească”, “Sburătorul”, “Cultura Creștină”, “Revista Societății Tinerimea Română”. Fondul de carte moștenit de pe vremea administrației maghiare (Liceul “Gh. Barițiu” fiind instalat în edificiul construit în anii 1870–1871 pentru școala civilă susținută de oraș, care mai apoi, prin ordinul nr. 71542 din 20 iunie 1911 al Ministerului ungar al Cultelor și Instrucției Publice, a fost declarată școală de stat), atât cel destinat tinerimii, cât și biblioteca profesorală, a fost îndepărtat, după o selecție prealabilă volumele fiind puse în vânzare și înlocuite cu tipărituri ale autorilor români. În ceea ce privește activitatea școlară, erau organizate serbări cu ocazia zilelor istorice și religioase românești (festivitățile unirii și independenței din 1 decembrie, 24 ianuarie și 10 mai, sărbătoarea organizată de armata română pentru a comemora eroii căzuți pentru patrie la 20 mai 1920, înlocuită în anul următor printr-o mare serbare câmpenească, la 21 mai 1921, cu participarea tuturor elevilor școlilor românești primare și secundare din Cluj, ziua Sfântului Gheorghe, considerată “hramul” liceului, când era evocată figura lui Barițiu etc.) la care se adăugau ceremoniile legate de aniversarea unor date marcante ale istoriei noastre naționale precum 75 de ani de la Adunarea de la Blaj din 8/15 mai 1848, comemorarea a 400 de ani de la moartea lui Neagoe Basarab etc. Formația teologică a directorului liceului s-a oglindit și în organizarea educației bisericesti a elevilor, văzută ca un factor important al vieții naționale, fiind impulsionată frecventarea serviciului religios al ambelor confesiuni românești, în funcție de orientarea și tradiția ecleziastică de care aparținea respectivul elev. Idem, p. 10–12; “Anuarul Liceului de Stat «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anul școlar 1920–21”, 2, p. 9; “Anuarul Liceului de Stat «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anul școlar 1921–1922”, 3, p. 6–7.

²⁵ „Anuarul Liceului «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anul 1928/29”, 10, p. 14–19.

²⁶ Idem, p. 17.

²⁷ Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 459.

²⁸ „Anuarul Liceului de Stat «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anul școlar 1919–1920”, p. 16.

²⁹ “Anuarul Liceului de Stat «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anul școlar 1921–1922”, 3, p. 4.

activității sale de filolog, s-au remarcat colaborarea sa, din 1906, la *Dicționarul Limbii Române* (redactând în întregime primele trei litere și contribuind la alcătuirea altora), precizarea și corectarea datării sau titlului unor cărți vechi (*Cărțile vechi din Biblioteca Universității din Cluj*, *Psaltirea în versuri a lui Dosoftei din Biblioteca Muzeului Limbii Române*, *Cel mai vechi calendar românesc 1733*) precum și studiile lingvistice privitoare la istoria Brașovului (*Din graiul românilor din Scheii Brașovului*, *Contribuții la cunoașterea trecutului și educației vechilor negustori și meseriași brașoveni*, *Limba noastră și viața economică a brașovenilor*, *Cărțile vechi din biblioteca bisericii Sf. Nicolae din Brașov* etc.) Pentru întreaga sa activitate de filolog și lingvist a fost răsplătit cu alegerea, la 29 mai 1939, ca membru de onoare al Academiei Române (repus apoi în drepturi la 3 iulie 1990). În 1940 a revenit la Brașov, unde a rămas apoi până la sfârșitul vieții (1950)³⁰. Constantin Lacea a fost singurul dintre profesorii „fondatori” ai Liceului „Gh. Barițiu” care a devenit membru al Academiei Române, calitatea sa remarcabilă ca specialist (printre puținii profesori care aveau doctoratul luat) contribuind în mod decisiv la pregătirea filologică a primelor promoții de absolvenți ai școlii.

Interesant ar mai fi de remarcat tocmai faptul că nucleul stabil al profesorilor Liceului „Gheorghe Barițiu” l-au format ardelenii, cei care erau legați și prin contextul socio-familial de centrul de cultură clujean și de această zonă a țării în general. Astfel, cei 7 profesori care înregistrau o continuitate decenală neîntreruptă proveneau, fără excepție, din Ardeal sau din vechiul Imperiu și erau, în marea lor parte, absolvenți și ai teologiei, propunând spre studiu materii precum limbile clasice și moderne, religia, istoria, dar și științele (matematica, fizica și chimia) sau sportul. Era astfel vorba de profesori precum Alexandru Ciura, directorul liceului, care predă latina și elina; Vasile Candrea, absolvent al Facultății teologice din Blaj și al celei de Litere de la Budapesta, directorul internatului liceului și profesor de istorie și latină; Simion Ilieșiu, absolvent al Institutului de Educație Fizică din Budapesta și profesor de gimnastică; Gregoriu Litan, absolvent al Facultății teologice și al Facultății de Științe din Cluj, profesor de matematică, fizică și chimie; Ioan Nicoară, decanul de vârstă al corpului profesoral pentru că funcționa în învățământ din 1892, absolvent al Facultății teologice din Blaj și al Facultății de Litere de la Universitatea din Cluj, cu doctorat în filosofie, profesor de latină și română; Ioan Precup, absolvent al Facultății teologice din Budapesta și apoi al cursului de pregătire pentru profesori organizat la Cluj în vara anului 1919, profesor de engleză și germană sau Petru S. Simu, absolvent al Facultății teologice din Blaj și profesor de religie pentru elevii greco-catolici³¹. Dincolo de acest nucleu de extracție greco-catolică, în esență grupul stabil al corpului profesoral al Liceului „Gheorghe Barițiu”, ceilalți dascăli veniți din vechiul Regat au activat mai puțin timp în cadrul instituției, fie reîntorcându-se în localitățile de origine (cum a fost cazul profesorului de română și latină Furmuzache Chiriac, licențiat în Litere al Universității bucureștene, care s-a întors la gimnaziul din Giurgiu numai după un an de funcționare, fiind substituit de profesorul Romulus Demetrescu³² sau al profesorului de matematică Nicolae I. Niculescu, licențiat al Științelor bucureștene, cooptat la catedra de Geometrie a Universității din Cluj și apoi transferat în ianuarie 1924 la București, fiind înlocuit la liceu, din toamna anului 1925, de Ioan Armeanca, absolvent al Universității din centrul de cultură

³⁰ Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 460.

³¹ „Anuarul Liceului de Stat «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anul școlar 1919–1920”, p. 14–18; „Anuarul Liceului «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anul 1928/29”, 10, p. 14–19.

³² „Anuarul Liceului de Stat «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anul școlar 1919–1920”, p. 15; „Anuarul Liceului de Stat «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anul școlar 1920–21”, 2, p. 7.

transilvan³³), fie accesând posturi în ambientul universitar clujean, la început printr-o detașare temporară, apoi prin definitivă plecare în momentul titularizării la Universitate. Așa a fost, de exemplu, cazul profesorului de științe naturale Ștefan I. Mateescu, licențiat al Facultății de Științe din București și care a fost integrat ca asistent în cadrul Institutului de Geologie al Universității clujene, fiind în cele din urmă detașat la Academia de Înalte Studii Economice și Industriale din Cluj, aceasta după o scurtă perioadă de funcționare la Focșani³⁴, al profesorului de fizică și chimie Sebastian Nicolau, de asemenea absolvent al Facultății de Științe din București, asistent la Facultatea de Științe clujeană³⁵, al profesorului de franceză, filosofie și drept Constantin Sudețeanu, licențiat al Literelor bucureștene, activ în cadrul liceului doar în anul 1919, transferat la Oradea ca director al școlii normale de acolo și care va fi cooptat în cele din urmă la Catedra de Sociologie a Universității clujene³⁶ sau al profesorului de muzică Traian Vulpescu, cu dublă licență, în teologie de la Universitatea din București și, de asemenea, a Conservatorului din capitala vechiului Regat, care, după ce a intrat ca suplinitor la Conservatorul din Cluj în anul universitar 1920–21, din februarie 1923 trece ca profesor la instituția respectivă, fiind înlocuit de Sava Golumba³⁷. În această ultimă categorie se încadrează și G. G. Mateescu, al cărui iter profesoral l-ar fi condus spre o definitivare a funcționării în cadrul Universității clujene, dacă moartea nu l-ar fi răpit atât de timpuriu.

³³ „Anuarul Liceului de Stat «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anul școlar 1919–1920”, p. 17; „Anuarul Liceului de Stat «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anul școlar 1923–24”, 5, p. 3; „Anuarul Liceului de Stat «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anii 1925/26, 1926/27”, 7–8, p. 4, 6; „Anuarul Liceului «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anul 1928/29”, p. 14.

³⁴ În anul școlar 1921–22, profesorul Ștefan I. Mateescu a revenit la 7 noiembrie 1921 de la Focșani, unde fusese transferat, iar de la 1 februarie 1922 și până la 30 iunie același an a funcționat la Academia de Înalte Studii Economice și Industriale din Cluj, susținând cursul de mineralogie, geologie și agrogeologie. În anul școlar următor, 1922–23, Ștefan Mateescu și-a luat concediu de la 28 octombrie pentru întreaga perioadă a activității didactice, trecând în calitate de conferențiar la Academia de agricultură, unde a susținut același curs ca în anul precedent. Detașarea sa la Academia de Înalte Studii Economice și Industriale din Cluj s-a prelungit pe parcursul anilor școlari 1923–24, 1924–25 și 1925–26, catedra sa de la liceu funcționând prin supliniri, situație de altfel generalizată la nivelul instituției în acei ani și deplânsă frecvent de conducerea școlii. Din septembrie 1926, Ștefan Mateescu va renunța definitiv la activitatea didactică în cadrul Liceului „Gh. Barițiu”. „Anuarul Liceului de Stat «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anul școlar 1919–1920”, p. 16; „Anuarul Liceului de Stat «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anul școlar 1921–1922”, 3, p. 4, 14; „Anuarul Liceului de Stat «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anul școlar 1922–1923”, 4, p. 3, 11; „Anuarul Liceului de Stat «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anul școlar 1923–24”, 5, p. 5, 8; „Anuarul Liceului de Stat «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anul școlar 1924–25”, 6, p. 7; „Anuarul Liceului de Stat «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anii 1925/26, 1926/27”, 7–8, p. 3, 7; „Anuarul Liceului «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anul 1928/29”, 10, p. 17.

³⁵ Similar profesorului Ștefan Mateescu, Sebastian Nicolau a funcționat la Liceul „Gh. Barițiu” în perioada octombrie 1919 – septembrie 1926, în anii școlari 1920–21, 1921–22 și 1922–23 fiind în concediu de studii la Paris. „Anuarul Liceului de Stat «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anul școlar 1919–1920”, p.17; „Anuarul Liceului de Stat «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anul școlar 1920–21”, 2, p. 7, 16; „Anuarul Liceului de Stat «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anul școlar 1921–1922”, 3, p. 3, 14; „Anuarul Liceului de Stat «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anul școlar 1922–1923”, 4, p. 11; „Anuarul Liceului «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anul 1928/29”, 10, p. 17.

³⁶ „Anuarul Liceului de Stat «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anul școlar 1919–1920”, p. 17; „Anuarul Liceului de Stat «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anul școlar 1920–21”, 2, p. 7; „Anuarul Liceului «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anul 1928/29”, 10, p. 19.

³⁷ „Anuarul Liceului de Stat «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anul școlar 1919–1920”, p. 18; „Anuarul Liceului de Stat «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anul școlar 1920–21”, 2, p. 18; „Anuarul Liceului de Stat «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anul școlar 1922–1923”, 4, p. 3, 13.

La Liceul „Gheorghe Barițiu”, G. G. Mateescu este titularizat profesor secundar cu data de 1 septembrie 1919, în specialitatea istorie și geografie³⁸ și își va desfășura aici activitatea până la 1 octombrie 1926, când, în urma numirii sale cu data de 1 martie 1926 conferențiar provizoriu (sau nedefinitiv) de antichități clasice și epigrafie la Facultatea de Litere a Universității clujene, a fost detașat de la catedra sa de istorie de la Liceul „Gheorghe Barițiu”, ea fiind suplinită în întregime și titularul primind de acolo doar gradațiile didactice, în așteptarea numirii definitive la conferință³⁹. În anul școlar 1926/27, de exemplu, orele de istorie ale lui G. G. Mateescu au fost suplinite de Semproniu Mihali, în timp ce pentru partea de geografie, în septembrie 1926, a fost titularizat provizoriu un nou profesor, Gheorghe Popa, licențiat al Facultății de Litere și Filosofie din București și cu o experiență de profesorat de 5 ani, cumulându-se astfel orele de geografie distribuite anterior între dascălii care aveau specialități duble, istorie și geografie, precum Mateescu sau Vasile Candrea⁴⁰. În anii școlari 1927/28 și 1928/29 catedra de istorie a lui G. G. Mateescu de la Liceul „Gh. Barițiu” a fost suplinită de Ioan Buzea, licențiat al Facultății de Litere și Filosofie din Cluj⁴¹.

Această situație s-a perpetuat până la trecerea în neființă a lui G. G. Mateescu, la 7 iunie 1929, așa că în scripte acesta a funcționat la liceu până la sfârșitul vieții⁴², singura perioadă de întrerupere fiind concediul de studii de 1 an și 6 luni, luat de la sfârșitul anului 1922 până în vara lui 1924, timp în care a fost la Roma ca membru al Școlii românești de acolo⁴³. De asemenea, în decursul anului școlar 1921–1922, G. G. Mateescu a solicitat un concediu de boală mai îndelungat, din 28 noiembrie 1921 și până după vacanța de Paște (24 aprilie 1922), constituția sa fizică fragilă dovedindu-se a fi o problemă încă de pe atunci. În perioada când a beneficiat de concediu medical, orele de istorie și geografie i-au fost suplinite de profesorii Eugen Hulea, D. Silaghi și M. Toma⁴⁴. În vederea stagiului de cercetare la Școala Română din Roma, care și-a început activitatea în noiembrie 1922, G. G. Mateescu a solicitat, la 26 decembrie anul respectiv, concediu de studii pe un an, având ca înlocuitori la liceu, pentru disciplinele istorie și geografie, pe profesorii suplinitori Iosif Silaghi și Ioan Rodeanu, ambii proaspăt intrați în învățământ, primul dintre ei în 1921, iar celălalt chiar în 1922⁴⁵. Pe parcursul anului școlar 1923–1924, G. G. Mateescu și-a continuat

³⁸ D.J.A.N. Cluj, Fond Univ. din Cluj, Fac. de Lit., doc. nr. 298–1925/26, f. 9.

³⁹ Idem, doc. nr. 704/2–1928/29, f. 37; doc. nr. 43/2–1928/29, f. 5.

⁴⁰ „Anuarul Liceului de Stat «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anii 1925/26, 1926/27”, 7–8, p. 31–33;

⁴¹ „Anuarul Liceului «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anul 1928/29”, 10, p. 18.

⁴² Funcționarea lui Buzea la Liceul „Gh. Barițiu” din Cluj a fost legată de prezența acolo a lui G. G. Mateescu (a suplinit catedra acestuia din urmă din septembrie 1927 până în septembrie 1929), care l-a promovat ca tânăr absolvent, sprijinindu-l în absolvirea Seminarului Pedagogic Universitar. Din toamna anului 1929, după moartea lui Mateescu, istoria a fost împărțită între Vasile Candrea și Gheorghe Popa, devenit acum titular definitiv, în timp ce pentru orele de geografie au fost cooptați o serie de titulari provizorii (profesorii Publiu Cotuțiu, Ioan Maxim, Mircea Prișcu și Nicolae Tătaru), pentru ca în cele din urmă respectiva materie, în anul școlar 1931/32, să își găsească expresia prin activitatea profesorilor titulari definitivi N. Tătaru și N. Dragomir. „Anuarul Liceului «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anul 1927/28”, 9, p. 5–7; „Anuarul Liceului «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anul 1928/29”, 10, p. 8, 14; „Anuarul Liceului «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anul școlar 1930–1931”, 12, p. 4–7; „Anuarul Liceului «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anul școlar 1931–1932”, 13, p. 19–21.

⁴³ D.J.A.N. Cluj, Fond Univ. din Cluj, Fac. de Lit., doc. nr. 704–1928/29, f. 43 (ferparul corpului profesoral de la Liceul „Gheorghe Barițiu” din Cluj, prin care se anunță moartea colegului lor de numai 37 de ani, Gheorghe G. Mateescu).

⁴⁴ D.J.A.N. Cluj, Fond Univ. din Cluj, Fac. de Lit., Dosar prof. G. G. Mateescu, nr. 127, f. 20 v.

⁴⁵ „Anuarul Liceului de Stat «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anul școlar 1921–1922”, 3, p. 4.

⁴⁶ „Anuarul Liceului de Stat «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anul școlar 1922–1923”, 4, p. 3, 10–11.

concediul de studii până în vara anului 1924, fiind înlocuit de profesorul suplinator Gheorghe S. Simu, licențiat al Facultății de Litere și Filosofie din Cluj, care i-a preluat orele de istorie, în timp ce geografia, ca materie aparținând domeniului Științelor și nu celui al Literelor, a fost împărțită între profesorii care cultivau respectivele domenii în cadrul liceului (profesorul titular de matematică și fizică Gregoriu Litan și suplinatorul de chimie și științe naturale Victor Lațiu), câteva ore fiind preluate însă și de profesorul titular de engleză Ionel Precup⁴⁶.

Activitatea lui G. G. Mateescu în cadrul Liceului „Gh. Barițiu” s-a remarcat, la nivelul pedagogicului, în mod special prin cultivarea spiritului național al elevilor săi, dat fiind și specificul materiilor pe care le predă. În primii ani în care a profesat la liceul clujean (înainte de plecarea sa la Roma), Mateescu s-a numărat între dascălii care sprijineau activ organizarea și desfășurarea serbărilor școlare, ocazii predilecte de promovare a valorilor naționale și de încetățenire a acestor repere culturale și obiceiuri, până atunci proprii doar vechiului Regat, în rândul elevilor ardeleni. Semnificativ este și faptul că în acei ani, cuvântările care marcau aceste momente festive erau ținute, alături de directorul liceului, de profesorii proveniți din vechiul Regat (în special de titularii disciplinelor umaniste). În anul școlar 1919–1920, de exemplu, în cadrul serbărilor școlare ale Liceului „Gh. Barițiu” (inaugurarea activității sale la 19 octombrie 1919, aniversarea Unirii Ardealului la 1 decembrie 1919, sărbătoarea Unirii de la 24 ianuarie și a independenței de la 10 mai) au ținut discursuri în fața elevilor profesorii de română, istorie și geografie Furmuzache Chiriac și G. G. Mateescu, acestuia din urmă fiindu-i încredințată alocuțiunea în onoarea zilei de 24 ianuarie 1920 (sărbătorită în acel an la 6 februarie în contextul adoptării noului calendar), prelegerea sa urmărind evidențierea *back-ground*-ului istoric al respectivului eveniment festiv⁴⁷. În anul școlar următor, 1920–1921, G. G. Mateescu a ținut un „cuvânt entuziast”, după cum se consemnează în cronica liceului, în cinstea zilei de 10 mai 1921 (ziua independenței, serbată la 23 mai), discursul său prefațând marșul elevilor spre Piața Unirii, unde au asistat la parada organizată în onoarea respectivei sărbători, în fruntea armatei defilând pentru prima dată cercetașii Liceului „Gh. Barițiu”⁴⁸.

În toamna anului 1921, unul dintre evenimentele marcante ale urbei, aducerea cadoului Romei pentru Cluj – lupoaica și gemenii Romulus și Remus – de către o delegație

⁴⁶ „Anuarul Liceului de Stat «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anul școlar 1923–24”, 5, p. 3, 7–8; „Anuarul Liceului «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anul 1928/29”, 10, p. 19.

⁴⁷ „Anuarul Liceului de Stat «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anul școlar 1919–1920”, p. 10–11.

⁴⁸ Nucleul de cercetași ai liceului a fost organizat în anul școlar 1920–1921 de profesorul de română și filosofie Romulus Demetrescu, titularizat în locul lui Furmuzache Chiriac. R. Demetrescu, în învățământ doar din anul 1918, după ce absolvise Facultatea de Filosofie și Litere a Universității din Iași și servise ca militar în campania din 1916–1918, fiind decorat cu „Coroana României” în grad de Cavaler și cu „Virtutea Militară”, a contribuit la direcționarea în conformitate cu valorile naționale a activităților extrașcolare ale elevilor, punând bazele centuriei de cercetași și organizând Societatea de lectură, mai ales în contextul în care profesorul avea preocupări publicistice mai vechi, fiind colaborator al revistelor „Viața Nouă”, „Arhiva”, „România Viitoare”, „Cele Trei Crișuri”. A fost cooptat succesiv ca asistent al Institutului de Psihologie Experimentală al Universității din Cluj, iar mai apoi a fost detașat ani de-a rândul, din 1925, la Seminarul Pedagogic Universitar. „Anuarul Liceului de Stat «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anul școlar 1920–21”, 2, p. 9, 13; „Anuarul Liceului de Stat «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anul școlar 1921–1922”, 3, p. 11, 25; „Anuarul Liceului de Stat «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anii 1925/26, 1926/27”, 7–8, p. 4, 6, 32; „Anuarul Liceului «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anul 1927/28”, 9, p. 5; „Anuarul Liceului «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anul 1928/29”, 10, p. 8, 15; „Anuarul Liceului «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anul școlar 1931–1932”, 13, p. 19, 21.

italiană a fost sărbătorită de Liceul „Gh. Barițiu” în conformitate cu spiritul național care a stat la baza fondării instituției. În ziua de 28 septembrie 1921, elevii liceului au ieșit în întâmpinarea oaspeților italieni⁴⁹, iar profesorii școlii au marcat momentul prin publicarea în presa locală a unor articole privitoare la importanța istorică și politică a evenimentului, între contribuții numărându-se și foiletonul din ziarul „Cultura Poporului” semnat de G. G. Mateescu și intitulat semnificativ *Strămoșii noștri*.⁵⁰ Tot în toamna anului 1921, la 8 octombrie, au fost organizate la Cluj, prin directa contribuție a armatei, festivitățile dedicate comemorării a 400 de ani de la moartea lui Neagoe Basarab. Evenimentul se înscria pe linia politicii oficiale a timpului, de instituire și cultivare în Ardeal a unor tradiții românești de extracție extracarpatică, factorul militar și cel școlar-educational având un rol fundamental în sprijinirea acestor inițiative. Acțiunea cu valență românizatoare a fost secondată de o campanie în presa vremii, în principalele ziare clujene ale vremii evenimentul fiind sărbătorit prin articole istorice care exaltau spiritul național. În ziarul „Cultura Poporului”, de exemplu, a cărui fondare și funcționare în primii ani după Unire a fost realizată prin contribuția oficialităților administrației românești a Clujului, în special a comandamentului armatei a VI-a, profesorul universitar și istoricul Alexandru Lapedatu publica, în numerele din octombrie 1921, un articol asupra lui *Neagoe-Voevod*.⁵¹ În cadrul Liceului „Gh. Barițiu”, sărbătoarea a fost marcată de discursurile profesorilor G. G. Mateescu și Romulus Demetrescu, cu studii de filosofie și litere în mediul universitar ieșean. Din nou s-a apelat la dascălii titulari ai disciplinelor de istorie și limba și literatură română, iar comemorarea a continuat cu participarea elevilor liceului la parastasul oficiat la Capela Eroilor⁵².

La nivelul activității didactice, pe durata în care G. G. Mateescu a profesat efectiv la Liceul „Gh. Barițiu” (1919–1926), a prestat între 16 și 19 ore săptămânal, în specialitățile istorie și geografie (într-un singur an școlar, 1921–1922 având norma constituită și din latină), fiind în același timp custode al colecției de hărți a școlii⁵³.

Perioada anilor 1920–1922 a oglindit, la nivel bibliografic, activitatea lui G. G. Mateescu ca profesor de istoria și geografia României în centrul transilvănean, care se deschidea atunci masiv spre importul de cultură românească.

În 1920, Mateescu a publicat la Cartea Românească din Cluj două lucrări de popularizare, *Geografia României*⁵⁴ și *Istoria Românilor*⁵⁵. Aceste volume de vulgarizare apăreau într-un context politic și instituțional bine conturat, în care pilonii fundamentării spiritului național, școala și armata, se întâlneau pentru a integra Transilvania în viața statului român după Unirea din 1918. Din inițiativa Ministerului de Interne, la nivel local a inspectorului de poliție D. Carapancea, a fost inițiată o „Bibliotecă a Ministerului de

⁴⁹ „Anuarul Liceului de Stat «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anul școlar 1921–1922”, 3, p. 6.

⁵⁰ „Cultura Poporului”, Cluj, 1921, 1, nr. 22, 26 sept., p. 5; nr. 23, 3 oct., p. 5; nr. 24, 10 oct., p. 5; nr. 25, 17 oct., p. 5; nr. 26, 23 oct., p. 5; nr. 28, 7 nov., p. 6; nr. 29, 14 nov., p. 6; nr. 30, 21 nov., p. 6.

⁵¹ Alex. Lapedatu, *Neagoe-Voevod*, „Cultura Poporului”, 1921, 1, nr. 26, 23 oct., p. 5; nr. 27, 30 oct., p. 6.

⁵² „Anuarul Liceului de Stat «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anul școlar 1921–1922”, 3, p. 6;

⁵³ „Anuarul Liceului de Stat «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anul școlar 1920–21”, 2, p. 7, 13.

⁵⁴ „Anuarul Liceului de Stat «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anul școlar 1919–1920”, p. 16; „Anuarul Liceului de Stat «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anul școlar 1920–21”, 2, p. 16; „Anuarul Liceului de Stat «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anul școlar 1921–1922”, 3, p. 13; „Anuarul Liceului de Stat «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anul școlar 1924–25”, 6, p. 7; „Anuarul Liceului de Stat «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anii 1925/26, 1926/27”, 7–8, p. 7.

⁵⁴ G. G. Mateescu, *Geografia României*, Cluj, Tip. Cartea Românească, 1920, 94 p.

⁵⁵ Idem, *Istoria Românilor*, Cluj, Tip. Cartea Românească, 1920, 204 p.

Interne”, în care au apărut cărți destinate deschiderii orizontului cultural și educării corpului sergenților din Cluj, realizate cu sprijinul profesorilor din oraș, în special a corpului didactic de la Liceul „Gh. Barițiu”. Până la începutul verii anului 1921, în această serie apăruseră *Istoria Românilor* a lui G. G. Mateescu, *Geografia României* de același autor, *Cartea Sergentului de Oraș. Diverse instrucțiuni*, de D. Carapancea, *Călăuza Sanitară* a doctorului Ion Totoianu și *Cartea de Cetire Românească* scrisă de profesorii de latină, elină și română de la Liceul „Gh. Barițiu”, Alexandru Ciura și Ovidiu Hulea⁵⁶.

În anii următori, tânărul profesor la Liceul „Gh. Barițiu” a scris o serie de manuale școlare de aceeași specialitate: *Geografia României, pentru școlile primare*, Cluj, Tip. Cartea Românească, 1921, 104 p. (apărută și în traducere maghiară sub titlul *România földrajza. Az elemi iskolák számára. Fordította Gr. Litan, Cluj, Tip. Cartea Românească, 1922, 96 p.*, precum și în limba germană, *Erdkunde Rumäniens. Für die Volksschulen verfasst von...Übersetzt und für den Gebrauch der deutschen Volksschulen bearbeitet von Jacob Fuchs, Timișoara, Verlag der Schwäbischen Verlags. A-G, 1922, VIII + 64 p.*), *Geografia Europei, pentru școlile primare* (clasa a V-a primară) Cluj, Tip. Cartea Românească, 1922, 52 p., *Geografia jud. Cojocna, pentru școlile primare* (în colaborare cu I. Angheliu⁵⁷), Cluj, Tip. Cartea Românească, 1922, 56 p., *Geografia României, pentru școlile secundare maghiare*, tradusă în ungurește de Gr. Litan, ed. II, Cluj, Tip. Cartea Românească, 1922, 96 p. Activitatea sa didactică și de autor de manuale era în consens cu nevoia de carte românească destinată învățământului ardelean, înscriindu-se într-un proiect coerent gestionat și coordonat de statul român. Nevoia de suport didactic pentru învățământul românesc de aici era resimțită acut în majoritatea școlilor primare și liceelor, manualele aduse din vechiul Regat pentru a umple acest gol fiind la început percepute ca distante în raport cu obiceiurile pedagogice și cu un anume regionalism lingvistic ardelean. „Cu manualele – se afirma într-o dare de seamă asupra mijloacelor de învățământ ale Liceului „Gh. Barițiu” din anul școlar 1919–1920 – am întâmpinat multe greutăți până când am trimis un delegat al corpului profesoral ca să ne aducă de la București manualele de cari aveam lipsă. Și așa s-au resimțit multe lacune mai ales la autorii de filologie clasică, cari au lipsit aproape cu totul. Conferința directorilor de licee, ce s-a ținut la Cluj, luna ianuarie crt. [1920] a constatat că foarte multe manuale din Regat nu sunt înțelese pe deplin de elevii noștri, și astfel se reclamă o prelucrare a unor manuale, ca elevii să nu întâmpine greutăți măcar în intervalul de câțiva ani, până ce se vor obișnui cu limbajul din manualele din regat. Prelucrarea acestor manuale, și editarea autorilor clasici, în volume cât de abreviate este de o necesitate atât de urgentă, încât întrelăsarea ei va avea efecte nefavorabile asupra instrucției însăși”⁵⁸. De aceea, efortul lui G. G. Mateescu de redactare a unor manuale de geografie s-a înscris pe linia promovată atunci în învățământul românesc din Ardeal, mai ales în condițiile în care Geografia României era una dintre materiile didactice repropuse într-o manieră cu totul nouă după momentul politic 1918.

În vara anului 1921, presa clujeană și în special ziarul „Patria”, organul Partidului Național Român, anunța în numere succesive din luna august ale publicației că se află sub tipar *Geografia României*, manualul alcătuit de G. G. Mateescu, profesor la Liceul „Gh.

⁵⁶ *Cărți nouă*, „Cultura Poporului”, 1921, 1, nr. 5, 29 mai, p. 8.

⁵⁷ Învățător la școala primară „Avram Iancu” din Cluj, constituită în contextul fundamentării învățământului românesc în Transilvania după 1918. Provenea, la fel ca G. G. Mateescu, din vechiul Regat. *Un martor al istoriei. Emil Ghilezan de vorbă cu Adrian Niculescu*. Cuvânt înainte de Neagu Djuvara. Cuvânt de încheiere de Dinu Gavrilescu, București, All Educational, 1998, p. 32.

⁵⁸ „Anuarul Liceului de Stat «Gheorghe Barițiu» din Cluj pe anul școlar 1919–1920”, p. 12.

Barițiu” din Cluj, manual „aprobat de On. Secretariat General din Cluj pentru școalele primare”. Acest manual s-a bucurat și de transpunerea în limbile maghiară și germană în anul 1922, oferind punctul oficial de vedere asupra realităților geografice ale teritoriului românesc. Cele două manuale de *Geografie a României*, pentru școlile secundare, respectiv primare, apărute în 1921 au fost premiate în același an de Onor. Directorat al Instrucțiunii publice din Cluj (cu sumele de 5000 și 2000 lei)⁵⁹.

În sfera lucrărilor de popularizare redactate de G. G. Mateescu după sosirea sa la Cluj se înscrie și seria de articole intitulată *Strămoșii noștri*, materiale redactate în conformitate cu spiritul național al epocii și tipărite în ziarul „Cultura Poporului” din Cluj în anul 1921⁶⁰. Publicația „Cultura Poporului”, subintitulată „Foaie de cultură și educație cetățenească”, a debutat la 1 mai 1921, sub direcția generalului de divizie N. Petala, comandantul corpului al VI-lea al armatei, ca organ al Societății „Cultura Poporului”. Asociația omonimă fusese constituită la 27 octombrie 1920, în timpul grevei generale din toamna respectivă, ca un răspuns „oficial” și „național” la problemele muncitorimii ardelenene, tot mai mult influențată în anii respectivi de ideile bolșevice penetrate pe filieră iudeo-maghiară. Cele două forțe creatoare de conștiință națională, învățământul și armata, și-au dat și de data aceasta mâna în încercarea de a oferi proletariatului ardelen o alternativă ideologică viabilă, tentând să contracareze spiritul internaționalist demolator al construcției naționale promovat de comuniști. Adunarea în care s-a decis constituirea Societății „Cultura Poporului”, întrunită în sala Redutei, a fost convocată sub patronajul Universității clujene și al Armatei a VI-a, inițiativa aparținând rectorului, profesorul de la Facultatea de Drept, Vasile Dimitriu și generalului N. Petala. Autodefinindu-se ca o asociație de „propagandă culturală și patriotică” în special în rândurile muncitorimii urbane, societatea a fost constant sprijinită de Universitatea românească și de armată, comitetul „Culturii Poporului” ținându-și ședințele săptămânale la Universitate (doar prelegerile duminicale destinate proletariatului se desfășurau în sala Redutei, deseori urmate de recitaluri ale artiștilor de la Opera Română și de concerte ale corului dirijat de maestrul Gh. Dima), în timp ce prin contribuția armatei a fost organizat un cinematograf pentru muncitori⁶¹. Semnificativ era și faptul că președinția comitetului Societății „Cultura Poporului” a fost deținută de rectorul Universității clujene, profesorul Vasile Dimitriu, în timp ce profesorul universitar de filosofie de la Facultatea de Filosofie și Litere, Marin Ștefănescu, era vicepreședinte al asociației, colonelul Gh. Bacaloglu din cadrul Corpului al VI-lea de armată fiind doar secretarul organizației. Comitetul îi mai întrunea și pe generalul de divizie N. Petala, comandantul Corpului al VI-lea al armatei, devenit ulterior directorul gazetei „Cultura Poporului” – inaugurată, nu întâmplător, în ziua de 1 mai a anului următor –, pe maiorul Vasile D. Chiru⁶², membru al Societății Scriitorilor, prim comisar regal și

⁵⁹ D.J.A.N. Cluj, Fond Univ. din Cluj, Dosar prof. G. G. Mateescu, nr. 127, f. 16.

⁶⁰ Ibidem, f. 15 v.

⁶¹ Lucian Bolcaș, *Ce este Societatea „Cultura Poporului”?*, „Cultura Poporului”, 1921, 1, nr. 1, 1 mai, p. 5.

⁶² Pentru implicarea pe care armata a avut-o în fondarea și funcționarea Societății „Cultura Poporului” este semnificativ faptul că, după constituirea asociației, în toamna anului 1920, fusese avansată ideea folosirii ca organ al acesteia a revistei „Biblioteca Soldatului și a Cetățeanului”, publicație bilunară care își începuse apariția în anul 1920 avându-l ca director-proprietar pe maiorul Vasile Chiru și ca prim redactor pe Constantin Rîuleț și care se impusese ca o foaie de propagandă militară. „Biblioteca Soldatului și a Cetățeanului” își avea redacția și administrația la Cluj (pe Strada Dorobanților nr. 11), în timp ce imprimarea ei era executată de Tipografia „Acțiunea Română” din București. Ziar adresat ambientului militarilor prin excelență (subtitlul preciza că publicația era

secretar al gazetei, pe Ion Agârbiceanu, directorul ziarului „Patria”, precum și pe o serie de profesori universitari, directori de școli și licee românești din Cluj, militari și oficialități din cadrul administrației românești. Printre membrii marcanți ai comitetului „Culturii Poporului” s-au numărat astfel profesorii universitari Iacob Iacobovici, șeful Clinicii chirurgicale, G. Pamfilie, de la farmacologie, Ioan Lupaș, titularul catedrei de Istoria nouă a românilor, Augustin Maior, specialist în fizică teoretică și tehnologică, Vasile Meruțiu de la geografie, I. Popescu-Voitești, titularul disciplinei geologie și paleontologie din cadrul Facultății de Științe sau Florian Ștefănescu-Goangă, specialist în psihologie experimentală, profesorii secundari Nicolae Bogdan, directorul Liceului de fete „Regina Maria”, Alexandru Ciura, directorul Liceului „Gh. Barițiu”, G. Precup, directorul învățământului secundar, A. Domide, Victor Lazăr, istoric și Ovidiu Hulea, titular de latină, elină și română la Liceul „Gh. Barițiu”. Din comitetul societății mai făceau parte publiciștii Lucian Bolcaș, A. Maniu și E. Vasiliu, generalul de brigadă din cadrul Armatei a VI-a, I. Anastasiu și colonelul I. Roman, comandantul Regimentului 16 Infanterie, secretarul general în Ministerul de Interne, C. Tănăsescu, prefectul regional de poliție M. Pilat, secretarul general de justiție V. Pop, primarul orașului Cluj, Iulian Pop, prefectul județului Cojocna, P. Meteș, secretarul general al Ministerului Agriculturii, E. Petrini, directorul Regiei Monopolului Statului, inginerul P. Lucaci, inspectorul cooperăției din Ardeal, Aurel Lapedatu, directorul regionalei C.F.R. Cluj, inginerul I. Hossu sau P. Groza, ministrul Ardealului⁶³.

Pe lângă inițiativele puse în practică în mediul proletarietului clujean (printre care s-au numărat întrunirile cu largă participare populară de la atelierele C.F.R. și fabrica de

---

“autorizată de Marele Stat Major General al Armatei cu ordinul no. 717/1920”), la care colaborau cu diverse materiale propagandistice și patriotice de caracter larg vulgarizator în general ofițerii, “Biblioteca Soldatului și a Cetățeanului” și-a continuat apariția și în anii următori (1921–1922), indicând în permanență publicului cititor frecventarea gazetei “Cultura Poporului” a generalului Petala. În contextul în care, la începutul lunii februarie a anului 1922 grupul de publiciști de extracție militară (directorul “Culturii Poporului”, generalul N. Petala, comandantul Corpului VI Armată, primii redactori Vintilă Petala, secretar de Legațiune și maiorul Vasile D. Chiru, prim comisar regal precum și secretarul de redacție Vladimir Nicoară) părăsesc gazeta “Cultura Poporului” – decizie luată în urma implicării societății și a organului acesteia în viața politică, considerată de ofițeri incompatibilă cu credința lor de soldați, care se cerea străină de amestecul în frământările vieții politice – publicația va pierde din accentele ei specifice, de foaie de educație cetățenească, urmând o evoluție proprie în planul presei culturale a României interbelice. A apărut până în anul 1930, anul al zecelea, avându-l ca prim redactor pe Constantin Cehan-Racoviță. După perioada clujeană, din anul 1928 gazeta va ieși la București. Dealtfel din februarie 1922 președinte al Societății “Cultura Poporului” a devenit profesorul universitar clujean Marin Ștefănescu, până atunci vicepreședinte al asociației, iar organul de presă al organizației i-a susținut candidatura în alegerile din acel an ca deputat independent. Pe de altă parte, publicistul Vasile Chiru anunța în numărul 14 al revistei sale “Biblioteca Soldatului și a Cetățeanului” că din onorariul pe care l-a primit timp de nouă luni cât a făcut parte din redacția “Culturii Poporului” dorește să instituie “Premiul Maior V. Chiru”, care să fie acordat anual celei mai bune lucrări scrise de un român pe tema decăderii morale a societății omenești și perimării valorilor fundamentale ale acesteia, iar din doi în doi ani celei mai bune lucrări de orice natură scrisă și publicată în perioada respectivă de un ofițer român în activitate, mandatând Societatea “Cultura Poporului” cu acordarea acestuia, iar în cazul în care respectiva asociație se va transforma în formațiune politică sau va refuza să se implice în conferirea premiului, solicita Academiei Române gestionarea acestuia, oferind fondul celui mai înalt for științific al țării. “Biblioteca Soldatului și a Cetățeanului”, Cluj, 1922, 3, nr. 14, 1 mart., p. 13–14; “Cultura Poporului”, 1922, 1, nr. 40, 29 ian., p. 1; 2, nr. 41, 5 febr., p. 1–2; nr. 42, 12 febr., p. 1.

⁶³ Vezi lista membrilor comitetului Societății „Cultura Poporului”, „Cultura Poporului”, 1921, 1, nr. 1, 1 mai, p. 8.

tutun), Societatea „Cultura Poporului” și-a extins activitatea propagandistică și în alte centre ardelenene cu o însemnată concentrare muncitorească precum Ocna-Dejului, Satu-Mare, Baia-Mare, Turda sau Deva, propunând lucrătorilor industriali soluția sindicatelor naționale ca o alternativă la mișcarea sindicală de factură comunistă și promovând conceptul apropierii între diversele straturi ale societății, ca o contrapunere la principiul luptei de clasă. Spiritul național al inițiativei era reflectat și de organizarea în diversele centre transilvane a unor cursuri de limba română gratuite pentru muncitori, precum și de orientarea spre o colaborare strânsă cu ASTRA sibiană. Implementarea unei prese românești care să promoveze în rândul muncitorimii ardelenene „soluția națională” la problemele acesteia a reprezentat un alt element fundamental în activitatea propagandistică a Societății „Cultura Poporului”⁶⁴. S-a reușit astfel tipărirea unei foi ocazionale la Ocna-Dejului, intitulată „Înfrățirea muncitorilor”, iar pentru proletariatul clujean s-a publicat, cu începere de la 1 mai 1921, gazeta „Cultura Poporului”, inaugurată printr-un articol program cu pregnante accente naționaliste, semnat de comitetul asociației și tipărit pe prima pagină a numărului de debut al foi⁶⁵. Având ca obiectiv lărgirea orizontului cultural al muncitorimii și educarea ei în conformitate cu valorile naționale românești, ziarul „Cultura Poporului” a făcut loc în paginile sale – alături de articole semnificativ intitulate (*Ticăloșiile bolșevice*, *Sfârșitul bolșevicilor* etc.) și publicate în cadrul rubricii *Informațiuni* – unor foiletoane axate pe subiecte de istorie a poporului nostru. Astfel, din numărul al doilea al gazetei, care avea o periodicitate săptămânală, apărând în fiecare duminică, a fost inaugurată rubrica *Istoria neamului românesc* (ulterior intitulată *Din istoria neamului românesc*), în cadrul căreia erau publicate articole semnate de Victor Lazăr, referitoare la principalele momente ale evoluției istorice a poporului nostru, ordonate cronologic (seria a fost inaugurată de studiul amplu *Romanii și dacii*⁶⁶, continuată apoi de prezentarea, în două părți, a problemei *Năvălirii popoarelor barbare*⁶⁷, de materialele referitoare la *Încreștinarea românilor*⁶⁸ și *Continuitatea sau stăruința românilor în Dacia*⁶⁹, pentru ca mai apoi, în cadrul numerelor 10–16 ale ziarului să fie atinse subiecte circumscrise precum *Voievodatele românești*⁷⁰, *Dreptul românesc*⁷¹ sau *Limba românească*⁷²). Edificator în privința programului organului Societății „Cultura Poporului”, care urmărea în primul rând clarificarea opiniei cititorilor săi referitoare la problemele esențiale și îndelung discutate ale istoriei poporului român precum originea latină și, mai ales, continuitatea, este faptul că rubrica istorică a numerelor 17–35 ale gazetei (din august și până la sfârșitul anului 1921) este ocupată cu publicarea capitolelor unei singure teme, cea a *Așezării altor neamuri printre români*, în timp ce episoadele foiletonului din prima jumătate a anului 1922 au fost consacrate *Românilor din Sudul Dunării*⁷³ precum și istoriei spațiului extracarpatic, cu o privire comparativă asupra evoluției Transilvaniei⁷⁴.

⁶⁴ L. Bolcaș, *op. cit.*, p. 5.

⁶⁵ Vezi „Cultura Poporului”, 1921, 1, nr. 1, 1 mai, p. 1.

⁶⁶ Idem, 1921, 1, nr. 2, 8 mai, p. 5–6.

⁶⁷ Idem, 1921, 1, nr. 3, 15 mai, p. 2; nr. 4, 22 mai, p. 2.

⁶⁸ Idem, 1921, 1, nr. 7, 12 iun., p. 6.

⁶⁹ Idem, 1921, 1, nr. 8, 19 iun., p. 4; nr. 9, 26 iun., p. 4.

⁷⁰ Idem, 1921, 1, nr. 10, 3 iul., p. 4.

⁷¹ Idem, 1921, 1, nr. 11, 10 iul., p. 4; nr. 12, 17 iul., p. 4.

⁷² Idem, 1921, 1, nr. 13, 24 iul., p. 4; nr. 14, 31 iul., p. 5–6; nr. 15, 8 aug., p. 5; nr. 16, 15 aug., p. 4.

⁷³ Idem, 1922, 1, nr. 38, 15 ian., p. 5; nr. 39, 22 ian., p. 5–6.

⁷⁴ În vederea familiarizării publicului neinițiat ardelean cu principalele momente ale evoluției istorice a Țării Românești și Moldovei, s-a încercat explicarea principalelor realități politico-statale,

Atenția deosebită pe care gazeta „Cultura Poporului” o acorda limbii, literaturii și istoriei naționale, în scopul sensibilizării și cultivării spiritului național al muncitorimii ardelenene, emerge și din preocuparea consecventă de a semnaliza maselor de lucrători cele mai importante evenimente ale timpului, care aveau directă legătură cu afirmarea și confirmarea originilor latine ale poporului român. Darul simbolic pe care Italia l-a făcut municipalității clujene în toamna anului 1921 (lupoaica împreună cu Romulus și Remus), a fost semnalat pe larg în cadrul numerelor din septembrie-octombrie ale ziarului, fiind prezentate chiar detalii ale vizitei delegației italiene⁷⁵. În cinstea evenimentului a fost inaugurat un foileton intitulat semnificativ *Strămoșii noștri*, semnat de profesorul secundar, la vremea aceea, G. G. Mateescu, care fusese recomandat pentru a face parte din rândul colaboratorilor gazetei de directorul Liceului „Gh. Barițiu”, Alexandru Ciura, unul dintre membrii marcanți ai Societății „Cultura Poporului”. Primul capitol al seriei de articole, cu subtitlul *Nașterea poporului român*, tipărit în numărul din 26 septembrie 1921 care precedea sosirea oaspeților italieni, se deschidea cu un discurs triumfalist naționalist, menit să inculce cititorilor un sentiment de mândrie față de apartenența la poporul român, care și-a desăvârșit unitatea statală, fiind promovată totodată ideea necesității apropierii între straturile societății, văzută ca unic răspuns la tendințele iredentiste manifestate încă puternic în lumea ardeleană. Întreaga lucrare se subsumează acestei idei, a unității naționale, argumentându-se istoric – din perspectiva originii latine și a continuității poporului pe teritoriul etnogenezei – preeminența elementului românesc în cadrul tuturor provinciilor reunite la 1 Decembrie 1918. Argumentarea istorică se face la nivelul unei lucrări de popularizare, elementele constitutive ale poporului român fiind desemnate cu plasticul termen vulgarizator de „strămoșii noștri”. Substanța propriu-zisă a articolului este însă foarte bine documentată, explicația introducând elemente de geografie istorică, etnografie, istoria cultelor și credințelor religioase, istorie militară, toponimie și, mai ales, date privitoare la istoria populațiilor italice și a Romei antice. În mod sugestiv, legenda întemeierii Romei este publicată în numărul „Culturii Poporului”, care prezintă momentul conferirii celebrei „lupa capitolina” orașului Cluj de către trimișii Italiei. Întreaga serie de articole vulgarizatoare

administrativ-juridice și sociale ale acestor provincii istorice românești. Victor Lazăr prezenta astfel cititorilor mai puțin avizați, într-o manieră specifică materialelor de popularizare, problematica *Întemeierii Munteniei și a Moldovei* („Cultura Poporului”, 1922, 1, nr. 40, 29 ian., p. 4; 2, nr. 41, 5 febr., p. 3–4; nr. 42, 12 febr., p. 4), elementele mai importante ale domniei lui *Basarab-Vodă* (Idem, 1922, 2, nr. 43, 19 febr., p. 4–5), *Alexandru Basarab* (Idem, 1922, 2, nr. 44, 26 febr., p. 4–5), *Vladislav Basarab* (Idem, 1922, 2, nr. 45, 6 mart., p. 3–4) și *Mircea cel Bătrân* (Idem, 1922, 2, nr. 46, 13 mart., p. 3–4; nr. 47, 20 mart., p. 2–3; nr. 48, 26 mart., p. 3–4), iar pentru spațiul românesc est-carpatic, date istorice legate de *Urmașii lui Bogdan* (Idem, 1922, 2, nr. 49, 2 apr., p. 3–4) și *Alexandru cel Bun* (Idem, 1922, 2, nr. 50–51, 16 apr., p. 6–7; nr. 52, 23 apr., p. 3–4). A fost avută în vedere, în numere succesive din aprilie și mai 1922, *Organizarea Țărilor Românești* (Idem, 1922, 2, nr. 53, 30 apr., p. 3–4), cu accent pe explicarea instituției domniei, a *Sfatului Domnului* (Idem, 1922, 2, nr. 54, 7 mai, p. 2), a celorlalte organisme administrative și juridice, încercându-se o comparație cu evoluția Transilvaniei (Idem, 1922, 2, nr. 55, 14 mai, p. 2; nr. 56, 21 mai, p. 2). Alte capitole au fost dedicate structurii sociale a acestor provincii, componenței și rolului boierimii și al țărănimii etc. (Idem, 1922, 2, nr. 57, 28 mai, p. 2; nr. 58, 4 iun., p. 2; nr. 59, 11 iun., p. 2; nr. 60, 18 iun., p. 2–3; nr. 61, 25 iun., p. 2; nr. 62, 2 iul., p. 2, nr. 63, 10 iul., p. 2 etc).

⁷⁵ Este reprodus, de exemplu, discursul-toast al generalului N. Petala, directorul gazetei „Cultura Poporului”, rostit cu ocazia banchetului oficial organizat la prefectură în cinstea oaspeților italieni, discurs axat pe ideea latinității națiunii române (“Astăzi [...] voi, trimișii Cetății Eterne, veniți în mijlocul nostru spre a ne bucura de izbânda noastră comună și spre a înălța împreună, în mijlocul cetății romane – Napoca, simbolul în bronz al latinității noastre”). Idem, 1921, 1, nr. 25, 17 oct., p. 7.

scrise de G. G. Mateescu pentru „Cultura Poporului”, opt la număr, are în vedere prezentarea celor două componente ale poporului român, cel traco-dacic și cel roman, autorul consacrand trei materiale lumii daco-getice (evidențiată sub aspectul originii sale etnice, întinderii geografice, îndeletnicirilor, portului, credințelor religioase, practicilor militare și organizării instituționale sub Burebista și Deceneu). Întemeierii și istoriei Romei antice îi sunt dedicate două capitole, în timp ce alte două părți ale seriei urmăresc principalele momente ale războaielor dacice și deznodământul acestora, Mateescu acordând un spațiu consistent prezentării Columnei traiane, semnificației ei artistice și istorice. Articolul final al seriei tratează problema Daciei ca provincie romană, fixând importanța fenomenului romanizării populației traco-dacice autohtone în etnogeneza românească.

Substanța acestui grupaj de articole, precum și titlul (*Strămoșii noștri*), vor fi reluate de G. G. Mateescu peste câțiva ani, în vara lui 1927, când a fost invitat de Nicolae Iorga să țină o serie de conferințe la Universitatea Populară de la Vălenii-de-Munte. Istoricul a tratat de data aceasta subiectul într-o manieră riguros științifică – cu toate că respectivele prelegeri au fost destinate tipăririi în colecția intitulată tocmai *Biblioteca de vulgarizare „Cuvântul”* a Fundației Culturale din Vălenii-de-Munte, apărând în al patrulea număr al seriei – axându-și prevalent discursul pe teme de istorie a culturii și civilizației și lăsând la o parte simpla prezentare a „filmului” evenimentelor politice și militare. Studiile vor fi dealtfel tipărite și în numărul 7–9 din 1927 al „Revistei istorice” patronată de Iorga, semn al aprecierii de care tânărul conferențiar de atunci, G. G. Mateescu, se bucura din partea marelui savant, nivelul de erudiție al materialelor fiind în conformitate cu exigențele publicației.

În anul 1920, G. G. Mateescu s-a căsătorit cu Felicia Nicorescu, tânără provenind dintr-o familie mic-burgheză⁷⁶, care a urmat studii superioare în medicină, continuate la sfârșitul anilor '20 printr-o pregătire doctorală finalizată cu teza *Tulburări oculare de origină dentară*⁷⁷, susținută la Facultatea de Medicină și Farmacie din Cluj în ziua de 20 iunie 1929, la câteva zile după moartea lui G. G. Mateescu (survenită la 7 iunie 1929). Doctoratul în medicină și chirurgie al Feliciei Mateescu a beneficiat de îndrumarea profesorului Dumitru Michail de la Clinica oftalmologică din Cluj – unde doctoranda și-a desfășurat munca de investigație practică, cazurile concrete citate în lucrare ca exemple fiind studiate aici –, profesorul fiind și președintele comisiei în fața căreia a fost susținută teza, ceilalți membri fiind profesorii I. Predescu-Rion de la Clinica oto-rino-laringologică (în anii respectivi suplinind și Clinica stomatologică), V. Papilian, specialist în anatomie descriptivă și topografică, Ioan I. Nițescu, titularul catedrei de fiziologie umană și Iacob Iacobovici de la Clinica chirurgicală. Supleant în comisia de doctorat a Feliciei Mateescu a fost I. Aleman, doctor docent la vremea respectivă, mai târziu profesor agregat la Clinica stomatologică, de îndrumarea căruia s-a bucurat pentru partea de stomatologie.

Din 1921, G. G. Mateescu va fi cooptat ca asistent la Institutul Arheologic al Universității nou înființate, viitorul Institut de Studii Clasice⁷⁸, iar de la 1 septembrie 1921

⁷⁶ Felicia Nicorescu era fiica Daniței și a lui Nicolae Nicorescu, director al căminului de ucenici din Timișoara la sfârșitul primului deceniu interbelic. Părinții Feliciei locuiau în Timișoara în cartierul Iosefin, pe strada Pop de Băsești, 22 și mai aveau încă un fiu, Eusebiu, căsătorit cu Elena, care a avut la rândul său doi fii, Tiberiu și Bujor Nicorescu. D.J.A.N. Cluj, Fond Univ. din Cluj, Fac. de Lit., doc. nr. 704/1–1928/29, f. 31, 31v., 44.

⁷⁷ Felicia G. Mateescu, *Tulburările oculare de origină dentară*. Teză pentru doctorat în medicină și chirurgie prezentată și susținută în ziua de 20 iunie 1929, Cluj, “Editură de ziare” Societate anonimă, 1929, 32 p. (Facultatea de Medicină și Farmacie din Cluj, no. 462).

⁷⁸ În legătură cu cooptarea lui G. G. Mateescu la Institutul de Arheologie, ar fi de menționat că a existat propunerea directorului acestuia, Vasile Bogrea, de a-l numi pe Mateescu asistent încă de la 1

va funcționa ca asistent pe lângă catedra de istoria antică a Facultății de Litere și Filosofie⁷⁹. Din această poziție⁸⁰, Consiliul Facultății de Litere al Universității clujene l-a recomandat la 30 noiembrie 1921 ca membru al Școlii din Roma, un rol important având desigur și părerea mentorului său, Vasile Pârvan.

Anii în care G. G. Mateescu s-a bucurat de statutul de membru al Școlii Române din Roma (1922–1924) au constituit o etapă benefică în evoluția sa științifică și în cariera sa didactică. A dobândit experiență practică prin vizitarea marilor șantiere arheologice italiene de la Pompei și Ostia și a adunat un vast material epigrafic în vederea redactării lucrării sale de doctorat. Rezultat al specializării sale la Roma au fost cele două studii erudite publicate în primele numere ale anuarului Școlii Române din capitala Italiei (*I Traci nelle epigrafi di Roma*⁸¹ și *Nomi traci nel territorio scito-sarmatico*⁸²), dintre care cel dintâi a fost prezentat ca teză de doctorat în toamna anului 1924, precum și cercetarea privitoare la *Granița de apus a tracilor (Contribuțiuni toponomastice și epigrafice)*, tipărită în „Anuarul Institutului de Istorie Națională” din Cluj, după întoarcerea sa în țară⁸³.

În vara anului 1925, Mateescu a întreprins o serie de săpături arheologice la castrul roman de la Jupa, lângă Caransebeș, stabilind caracterul așezării romane respective, care s-a dovedit a fi, contrar opiniei răspândite în istoriografia precedentă, un centru prevalent rural. Rezultatele săpăturilor au rămas din păcate în manuscris, așa cum s-a întâmplat și cu raportul asupra campaniei arheologice de la Slava-Rusă, lângă Babadag, campanie condusă de Mateescu în vara anului următor, 1926, în cadrul lucrărilor fiind descoperită o cetate romană de mare întindere, cu o fortificație pe dealul alăturat, cu un sistem de apărare puternic, compus din ziduri groase și peste 30 de turnuri și cu o bazilică creștină în interior, evidențiată de prezența unor capiteluri purtând semnul crucii și a unor mozaicuri pavimentale⁸⁴.

octombrie 1920, așa cum rezultă din adresa nr. 987–1920/21 a rectoratului Universității din Cluj către Ministerul Instrucțiunii. La 14 decembrie 1920, Secretariatul General Cluj al Ministerului Instrucțiunii trimitea rectoratului Universității adresa nr. 35599/1920, prin care aproba numirile a 12 persoane în schema Institutului, cu data de 1 octombrie 1920, dar menționa că „numirea D-lui Mateescu Gheorghe cu asistent nu se poate face nefiind post prevăzut în buget”. D.J.A.N. Cluj, Fond Univ. din Cluj, Fac. de Lit., doc. nr. 224–1920/21. În consecință, Mateescu va fi cooptat în februarie 1921 ca asistent extrabugetar la Institutul de Arheologie și Numismatică din Cluj (în conformitate cu adresa nr. 39084/1920 a Ministerului Instrucțiunii și al Cultelor). Idem, doc. nr. 328–1920/21. Într-un *Curriculum vitae*, prezentat de G. G. Mateescu Facultății de Litere și Filozofie a Universității din Cluj la 24 noiembrie 1925, prin care solicita admiterea la concursul pentru ocuparea catedrei de Istoria antică (catedră la care va fi titularizat în urma competiției Emil Panaitescu, la 23 decembrie 1925 – adresa Ministerului nr. 140754), G. G. Mateescu preciza că de la 1 septembrie 1920 a fost numit asistent onorific al Institutului Arheologic al Universității din Cluj, iar de la 1 septembrie 1924 asistent bugetar (definitiv) al aceleiași instituții (în conformitate cu ordinul nr. 114598 din 11 noiembrie 1924 al Ministerului Instrucțiunii Publice). Idem, doc. nr. 104–1925/26, f. 5; doc. nr. 132–1926/27, f. 13; Idem, Dosar prof. G. G. Mateescu, nr. 127, f. 21. Pentru Emil Panaitescu vezi D.J.A.N. Cluj, Fond Univ. din Cluj, Fac. de Lit., Dosar prof. Emil Panaitescu, nr. 155, f. 17.

⁷⁹ Idem, doc. nr. 704/2–1928/29, f. 37.

⁸⁰ În toamna anului 1921, când Mateescu își înainta cererea către Consiliul profesoral al Facultății de Litere a Universității din Cluj pentru a fi recomandat „ca membru al Institutului istorico-arheologic de la Roma, înființat de curând supt direcțiunea d-lui profesor V. Pârvan”, era asistent extrabugetar al Institutului Arheologic și doctorand al Facultății de litere din Cluj, la secția istorică. Idem, doc. nr. 221–1921/22, f. 1.

⁸¹ „Ephemeris Dacoromana”, 1923, 1, p. 57–290.

⁸² Idem, 1924, 2, p. 223–238.

⁸³ „Anuarul Institutului de Istorie Națională”, 1924–1925, 3, p. 377–491.

⁸⁴ I. Crăciun, *op. cit.*, p. 798, 801.

Cu începere de la 1 septembrie 1925, G. G. Mateescu a funcționat și ca profesor de istorie la Seminarul Pedagogic Universitar din Cluj⁸⁵. La sfârșitul anului 1928 susținea acolo doar opt ore suplimentare pe săptămână⁸⁶. Dealtfel în perioada interbelică devenise o practică funcționarea profesorilor la mai multe catedre, din învățământul secundar, respectiv superior, pentru unele având calitate de suplinitori, pentru altele de titulari, astfel că în primăvara anului 1928, Legea pentru modificarea art. 90 și 91 din legea învățământului superior intervenea cu reglementarea acestei situații, stabilind că membrii corpului didactic universitar nu pot avea o altă catedră sau funcțiune retribuită de stat, județ, comună sau vreo instituție al cărei buget e votat de Adunările legiuitoare sau controlat de stat. De asemenea, articolul 91 în forma modificată stabilea că membrii corpului didactic universitar nu pot avea funcții permanente la instituții private și – în vederea optimizării activității în învățământul superior, care deseori suferea de pe urma frecventului absenteism al profesorilor, angajați în munca didactică universitară în alte localități decât cele unde domiciliau sau unde desfășurau activități complementare – prevedea că aceștia nu pot exercita în mod permanent profesii libere (precum cele de avocat, medic sau inginer) în alte localități decât cele în care își aveau catedra. Pentru a se asigura un plus de control asupra practicilor universitare, legea intervenea și în problema domiciliului profesorilor universitari, localitatea trebuind să coincidă cu cea unde aveau catedra. De asemenea, se prevedea regularitatea cursurilor, conferințelor sau a lucrărilor practice care intrau în obligația profesorilor, titulari și agregați sau a conferențiarilor, stabilirea numărului orelor săptămânale ale unui cadru didactic de către Consiliul fiecărei facultăți, precizându-se că orele de curs ale unui membru al corpului profesoral nu pot fi așezate într-una și aceeași zi. Se încerca astfel să se stabilească o permanență efectivă a universitarului respectiv la catedră sau conferință, evitându-se absențele prelungite și recuperările forțate. Dealtfel alineatul 7 al respectivului articol stabilea obligația decanilor fiecărei facultăți de a comunica Ministerului absențele nemotivate ale membrilor corpului didactic. Ministerul Instrucțiunii solicita astfel facultăților, la începutul lunii mai a anului 1928, clarificarea situației pentru fiecare profesor până la data de 1 octombrie 1928⁸⁷. Conferențiarul G. G. Mateescu intra și el în această categorie⁸⁸, așa că în data de 8 noiembrie 1928 a fost nevoit să trimită Ministerului un act justificativ prin care își preciza situația, arătând că în momentul respectiv nu mai preda efectiv la Liceul „Gh. Barițiu”, unde își avea titularizarea, catedra fiindu-i suplinită în întregime, iar orele ținute la Seminarul Pedagogic Universitar le considera suplimentare⁸⁹.

⁸⁵ D.J.A.N. Cluj, Fond Univ. din Cluj, Fac de Lit., Dosar prof. G. G. Mateescu, nr. 127, f. 21.

⁸⁶ Idem, doc. nr. 43/3–1928/29, f. 5.

⁸⁷ Circulara Ministerului Instrucțiunii nr. 53871/928 din 4 mai 1928. D.J.A.N. Cluj, Fond Univ. din Cluj, Fac. de Lit., doc. nr. 468–1927/28, f. 3, 3v.

⁸⁸ Vezi adresa nr. 468 pe 1927/28 din 17 mai 1928 a Decanatului Facultății de Filosofie și Litere din Cluj către Ministerul Instrucțiunii Publice, care preciza că la data respectivă dintre toți profesorii Facultății doar Marin Ștefănescu nu avea domiciliul la Cluj, locuind la București, iar „domnul G. G. Mateescu profesor la Seminarul Pedagogic Universitar și conferențiar cu titlu provizoriu ocupă la Facultatea noastră și postul de asistent la Institutul de Arheologie”. D.J.A.N. Cluj, Fond Univ. din Cluj, Fac. de Lit., doc. nr. 468/4–1927/28, f. 1.

⁸⁹ La 8 octombrie 1928, G. G. Mateescu declara că funcționează “efectiv în Cluj în următoarele două posturi: 1) Conferențiar provizoriu de Antichități Clasice și Epigrafie la Facultatea de Litere. 2) Asistent la Institutul Arheologic. Catedra mea de istorie – adăuga Mateescu – de la liceul «Gh. Barițiu», de la care sunt detașat, e toată suplinită de dl. I. Buzea. Eu primesc însă de acolo cele două gradații, până ce voi fi numit conferențiar definitiv. La Seminarul Pedagogic Universitar am numai opt ore suplimentare pe săptămână”. La 22 noiembrie 1928, ca răspuns la adresa Ministerului

Cu toate că activitatea desfășurată în cadrul respectivei instituții era considerată de G. G. Mateescu, într-un fel, complementară prestației sale în cadrul Universității, a înțeles să și-o desfășoare cu meticulozitate și profesionalism, respectând importanța pe care o avea Seminarul Pedagogic Universitar în formarea generațiilor de tineri profesori ardeleni care au contribuit la o evoluție pozitivă a învățământului din Transilvania.

Constituirea Seminarului Pedagogic Universitar de pe lângă Universitatea românească a Transilvaniei a urmat un model importat din vechiul Regat, unde exista tradiția funcționării unui singur seminar pedagogic, cel al Universităților. Această organizare era, într-o anumită măsură, diferită de cutumele mediului academic al Clujului antebelic unde, în conformitate cu structurarea învățământului maghiar, exista Seminarul Pedagogic din Cluj pentru profesorii școlilor secundare, instituție de stat fără nici o legătură cu Universitatea, cu bibliotecă și local proprii, care asigura pregătirea pedagogică a profesorilor secundari în vederea examenului lor de capacitate. Odată cu organizarea Universității românești la Cluj, profesorul Onisifor Ghibu (1883–1972, unul dintre fondatorii pedagogiei românești, membru corespondent al Academiei Române și autor al unor cercetări relevante pentru evoluția învățământului românesc ardelean precum *Școala românească în Transilvania și Ungaria. Dezvoltarea ei istorică și situația ei actuală* sau *Viața și organizarea bisericească și școlară din Transilvania*, ambele publicate în 1915⁹⁰) atunci secretar general la Resortul de Instrucție al Consiliului Dirigent al Transilvaniei și profesorul agregat Vladimir Ghidionescu (1878–1948, ieșean de origine, cunoscut pedagog român, autor al lucrării *Introducere în pedologie și pedagogie experimentală*, București, 1915) au militat pentru organizarea unui laborator de pedagogie și pedologie pe lângă Facultatea de Litere⁹¹, apoi pentru constituirea unui Seminar Pedagogic Universitar, în conformitate cu tradiția învățământului din Vechea Românie. Organizarea acestei instituții s-a definitivat pe parcursul anului academic 1919–1920, pe baza propunerilor lui Vladimir Ghidionescu, acesta devenind și director al Seminarului Pedagogic Universitar nou creat. Se avea astfel în vedere crearea, cu începere din toamna anului școlar 1920–21, a unui seminar pedagogic în cadrul Universității românești, care să cuprindă două secții (una secundară și cealaltă normală superioară), în vederea dobândirii unui sediu adaptat, până la construirea noului local al instituției, profesorul Ghidionescu propunând preluarea clădirii Seminarului pedagogic vechi, unguesc, destinat pregătirii profesorilor secundari⁹². Elementul înnoitor față de tradiția învățământului clujean era tocmai constituirea unei secții normale superioare în cadrul seminarului pedagogic, alături de cea destinată profesorilor secundari, în spiritul modelului oferit de seminariile pedagogice universitare din vechiul Regat, unde pregătirea teoretică și cea practică, de la școala de aplicație, atât a profesorilor secundari, cât și a celor de la școlile normale de învățători, se făcea în acest mod. În primăvara anului 1920, în cadrul Facultății de Litere a fost constituită o comisie, alcătuită din profesorii Gheorghe Bogdan-Duică (de literatura română modernă), Silviu Dragomir (istoria popoarelor sud-est europene), Iosif Popovici (slavistică) și Sextil Pușcariu (limba și literatura română), care să

Instrucțiunii Publice nr. 104100 din 21 noiembrie 1928, Decanatul trimitea adresa sa nr. 48/1928–29 la care era anexată declarația conferențiarului G. G. Mateescu. D.J.A.N. Cluj, Fond Univ. din Cluj, Fac. de Lit., doc. nr. 43–1928/29, f. 3, 3v, 5.

⁹⁰ Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 337; Onisifor Ghibu, *Oameni între oameni. Amintiri*. Selecție și introducere de Ion Bulei. Text stabilit, tabel cronologic și indice de nume Octavian O. Ghibu. Note și comentarii Ion Bulei, Octavian O. Ghibu, Șerban Polverejan, București, Ed. Eminescu, 1990, p. 15–18.

⁹¹ D.J.A.N. Cluj, Fond Univ. din Cluj, Fac. de Lit., doc. nr. 70–1919/20, 291–1919/20.

⁹² Vezi propunerea profesorului agregat definitiv de Pedagogie, Vladimir Ghidionescu din 17 mai 1920, acceptată de Decanatul Facultății de Litere din Cluj. Idem, doc. nr. 403–1919/20, f. 1.

decidă detaliile acestei chestiuni, în condițiile unei necesități pregnante de profesori destinați școlilor normale, pentru a impulsiona dezvoltarea învățământului românesc în Transilvania. În urma propunerilor comisiei, dezbătute la începutul lunii martie 1920 în Consiliul profesoral al Facultății și înaintate Rectoratului Universității și mai apoi Resortului Cultelor și al Instrucțiunii Publice din cadrul Consiliului Dirigent, prin adresa nr. 6480/1920 a acestui for, din 18 martie 1920, se aproba, cu începere din anul școlar 1920/21, înființarea unei secții normale superioare în cadrul Seminarului Pedagogic Universitar din Cluj, absolvenții acestei secții urmând a fi utilizați în sistemul de învățământ ca profesori de școli normale de băieți și fete pentru specialitățile de la Litere și Științe la care au trecut examenul de licență și, în plus, din rândul acestora dorindu-se a fi recrutați pe viitor și revizorii sau inspectorii școlari, precum și funcționarii superiori în administrația învățământului primar și normal⁹³. În decursul lunii mai a anului 1920, profesorii de pedagogie ai Universității clujene s-au preocupat de organizarea aspectului practic al funcționării Seminarului Pedagogic Universitar, în special de chestiunea deschiderii unei școli de aplicație unde cursanții să își formeze deprinderile didactice⁹⁴. La 29 mai 1920, comisia prezidată de profesorul Marin Ștefănescu (titularul filosofiei în cadrul facultății) și alcătuită din Florian Ștefănescu-Goangă, profesor de psihologie experimentală și Vladimir Ghidionescu, înaintau decanatului proiectul de Regulament al Seminarului Pedagogic Universitar, organizat pe 25

⁹³ Idem, doc. nr. 264–1919/20, f. 1–4; 339–1919/20, f. 1.

⁹⁴ La 17 mai 1920, Vladimir Ghidionescu înainta Decanatului un memoriu, destinat a fi prezentat Ministerului de Culte și Instrucțiune Publică, prin care solicita adoptarea de măsuri urgente în vederea deschiderii școlii normale de băieți din Cluj, al cărei local era folosit ca sediu al invalizilor de război și care urma să devină din toamnă, odată cu organizarea Seminarului Pedagogic Universitar, școală de aplicație a acestei instituții. Idem, doc. nr. 404–1919/20, f. 1, 1v, 3. Chestiunea a fost reluată și precizată în memoriul înaintat Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, la 21 mai 1920, de către Decanatul Facultății de Litere. Alcătuit prin grija profesorului Florian Ștefănescu-Goangă și înșușit de Consiliul Facultății, memoriul trata chestiunea școlilor normale de băieți și de fete necesare funcționării Seminarului Pedagogic Universitar, solicitând ca localurile acestora să fie redede școlilor pentru care au fost clădite, pentru nevoile învățământului românesc din Transilvania. „Facultatea de Litere a organizat – se arăta în respectivul memoriu – cu începere din anul școlar 1920/21, în vederea pregătirii corpului didactic pentru școlile secundare și normale, un seminar pedagogic universitar cu două secții, una pentru școlile secundare (gimnazii, licee), alta pentru școlile normale. Pe lângă pregătirea teoretică necesară viitorilor profesori, facultatea pune mare teme și pe pregătirea lor practică. În vederea acestei pregătiri, facultatea are absolută nevoie de un liceu și o școală normală, care vor deveni școli de aplicație, puse sub conducerea profesorilor de pedagogie ai facultății. Actualmente funcționează în Cluj un liceu de băieți și unul de fete, în localurile lor proprii, care pot deveni școli de aplicație pentru secția secundară, dar nu funcționează decât o școală normală de fete, într-un local închiriat cu totul nepotrivit. Școala normală de băieți nu funcționează din lipsă de local, deși întreg corpul didactic e numit de la începutul anului și primește salariul cuvenit. Amândouă aceste școli au localurile lor proprii, [care] sunt însă ocupate de servicii cu totul străine scopurilor pentru care au fost clădite. În localul școlii normale de fete, foarte încăpător și admirabil organizat, e instalat corpul al VI-lea de armată, iar în localul școlii normale de băieți, un local nou, amenajat modern în mod ideal cu tot ce e nevoie pentru o școală normală, e ocupat de spitalul de invalizi; iar acum în urmă, când numărul acestora s-a redus foarte mult, în loc să fie redat școlii, care n-a putut funcționa tocmai în momentele când este mai imperioasă nevoie de învățători, resortul ocrotirilor sociale l-a destinat pentru o clinică chirurgicală ortopedică. Facultatea nu înțelege cum aceste localuri trebuiască pentru învățământ au fost luate și transformate cu mari cheltuieli de bani pentru alte scopuri și pentru servicii care pot găsi cu înlesnire alte localuri mai potrivite cu trebuițele lor și pentru instalarea cărora să nu fie nevoie să se strice și să se transforme”. Idem, doc. nr. 409–1919/20, f. 1, 1v, 2, 2v.

de articole⁹⁵. În toamna anului 1920, proiectul de regulament era înaintat, cu semnătura decanului Nicolae Bănescu, Secretariatului General al Cultelor, spre aprobare⁹⁶, la 11 octombrie 1920 decanul solicitând ferm aprobarea acestui regulament, în vederea bunei desfășurări a activității didactice în noul an universitar⁹⁷. Prin adresa nr. 101610 din 18 octombrie 1920, Ministerul Instrucțiunii și al Cultelor aproba proiectul profesorilor Facultăților de Litere și Științe din Cluj privitor la constituirea unui Seminar Pedagogic Universitar, care să cuprindă și o secție pedagogică pentru absolvenții școlilor normale⁹⁸.

Adoptată în contextul procesului uniformizării treptate a diverselor compartimente ale organizării statului român după Unirea din 1918, Legea din iulie 1924 privitoare la învățământul primar al statului și la învățământul normal-primar a determinat, în decursul anului universitar 1924–25, ridicarea problemei modificării Regulamentului Seminarului Pedagogic Universitar din Cluj, fiind necesară adaptarea acestuia la noile exigențe ale învățământului și o mai concretă acordare a prevederilor sale în raport cu reglementările organizatorice ale celorlalte seminarii pedagogice universitare românești. Încă de la începutul anului 1925, în ședința Consiliului profesoral din 17 ianuarie, Facultatea de Științe din Cluj își delega pe profesorii săi E. Racoviță, D. Călugăreanu, G. Bratu, G. Dima și Al. Borza, pentru ca, împreună cu reprezentanții Facultății de Litere, să elaboreze un proiect de Regulament al funcționării Seminarului Pedagogic Universitar. În ședința Consiliului profesoral al Facultății de Litere din 19 februarie 1925 sunt delegați membri în comisia pentru alcătuirea unui proiect de Regulament al Seminarului Pedagogic, profesorii Gh. Bogdan-Duică, G. Kisch, Fl. Ștefănescu-Goangă și Vl. Ghidionescu, care vor fi convocați în martie 1925, alături de comisia Facultății de Științe, pentru a începe discuțiile privitoare la

⁹⁵ Regulamentul prevedea scopul seminarului (pregătirea teoretică și practică pedagogică a candidaților la profesorat de la facultatea de litere și științe), activitatea acestuia (care consta, în afara cursurilor propuse la Universitate de respectivii profesori de pedagogie, din lucrările științifice teoretice asupra unor subiecte din domeniile disciplinelor pedagogice pe care cursanții aveau obligația să le alcătuiască, din cercetările științifice pe bază de material istoric, statistic și experimental pe care frecventatorii instituției trebuiau să le întreprindă, precum și din asistarea la lecțiile de practică pedagogică în școlile de aplicație ale seminarului și participarea la ședințele de discuție asupra acestor lecții) și definea cele două secții ale instituției. Articolul al 4-lea venea cu precizarea că la secția secundară erau primiți studenții regulat înscriși la Facultățile de Litere și Științe ale Universității, care doreau să intre în învățământul secundar, în timp ce articolul al 5-lea indica sfera de recrutare a cursanților secției normale (în general absolvenții de licee, cei de școli normale înscriși la Facultate sau care au o anumită experiență în învățământul primar). Era prevăzută distribuirea materiilor pe semestre, cursurile teoretice pedagogice care trebuiau urmate, fundamentale (pedagogia generală, pedagogia și pedagogia experimentală, didactica generală și specială, istoria pedagogiei) sau speciale (pedagogia socială, istoria școlilor române sau legislația și administrația școlară), precum și organizarea activității practice, din semestrul al 6-lea studenții secției secundare fiind obligați să audieze lecțiile practice de liceu și discuțiile asupra lor, pentru ca în semestrele 7 și 8 să susțină lecții la școala sau liceul de aplicație respective. Articolul al 24-lea și al 25-lea erau consacrate problemei școlilor de aplicație, prevăzându-se ca, până la crearea acestora (în sistemul complet de liceu și școală normală de băieți și de fete cu școala ei primară), studenții ambelor secții ale seminarului să execute practica la liceele de băieți și de fete și la școlile normale existente în Cluj, acestea urmând să colaboreze cu Seminarul Pedagogic al Universității în vederea stabilirii directivelor pedagogice care trebuiau urmate. Idem, doc. nr. 424–1919/20, f. 3,4.

⁹⁶ Idem, doc. nr. 2–1920/21, 541–1920/21.

⁹⁷ Idem, doc. nr. 62–1920/21, f. 1.

⁹⁸ Absolvenții acestei secții urmau să primească o diplomă specială, care le conferea dreptul de a se prezenta la examenele de capacitate pentru profesoratul școlilor normale. Idem, doc. nr. 98–1920/21, f. 3.

respectiva chestiune⁹⁹. O decizie concretă în această privință nu s-a luat în anul academic 1924–25, așa că, la 17 noiembrie 1925, decanul Facultății de Litere se adresa din nou membrilor Comisiei pentru studierea și modificarea Regulamentului Seminarului Pedagogic Universitar din Cluj, profesori la Facultatea de Științe, să se întrunească pentru a relua problema. Tot în acea perioadă a fost modificată componența comisiei de la Litere, în locul lui Bogdan-Duică și G. Kisch intrând N. Drăganu și O. Ghibu¹⁰⁰. Cu toate că respectivul for decidea să se întrunească până cel târziu în 10 februarie 1926, dezbaterile a fost reluate în noul an universitar 1927–28 și regulamentul definitivat în anul 1928–29, perioadă în care O. Ghibu era decan al facultății¹⁰¹.

Dealtfel și pentru această modificare de funcționare, elaborată pe parcursul anilor 1925–28, a fost luat ca exemplu Regulamentul Seminarului Pedagogic Universitar din București „Titu Maiorescu”, profesorul Onisifor Ghibu întreprinzând în acest scop o deplasare la Iași și București, în decembrie 1927, pentru a se familiariza cu activitatea și modul de organizare al instituțiilor similare din celelalte două mari centre academice românești. În urma acestei vizite, la 1 februarie 1928, Ghibu a prezentat Consiliului Facultății de Litere un raport asupra celor constatate la Iași și la București, care a contribuit la precizarea prevederilor regulamentului¹⁰².

În perioada în care G. G. Mateescu a predat istoria la Seminarul Pedagogic Universitar, instituția își precizase organizarea și avea o oarecare experiență de funcționare, precum și un local în Piața Unirii nr. 12. Progresele anilor anteriori de activitate s-au oglindit și în maniera în care era structurată partea practică a pregătirii studenților, toate aceste dezvoltări și precizări regăsindu-se ulterior în noul regulament al seminarului, elaborat și adoptat la sfârșitul primului deceniu interbelic. În esență, se precizase clar că studenții facultăților Universității clujene (fie că erau de la Litere și Filosofie, de la Teologie sau de la Științe) care doreau să urmeze o carieră didactică erau obligați să frecventeze regulat, timp de doi ani, lucrările teoretice și practice ale Seminarului Pedagogic Universitar. La nivelul cerințelor teoretice, seminarul a pus accent pe esență și accesibilitate, păstrându-se obligativitatea unui curs de pedagogie generală și a unuia de didactică și metodică, ambele de câte două ore pe săptămână, frecventate vreme de un an fiecare, cu începere din anul întâi de studii. Se punea, în schimb, un tot mai evident accent pe lucrările practice (audieri, conferințe, discuții și lecții practice) din cadrul seminarului, susținute la liceul sau școala de aplicație (de băieți sau de fete), activități la care studenții puteau participa doar din anul al doilea de facultate și doar după trecerea examenelor cerute de regulamentul universitar. Aici intervenea rolul profesorului de specialitate de la Seminarul Pedagogic, care decidea, împreună cu studenții interesați de anumite materii și organizați în grupe pe specialități, orele de frecventare a lecțiilor respective (există obligativitatea audierii unui minim de 30 de ore la diverse clase ale liceului, dintre care 20 de ore la materia principală și 10 la cea secundară). Abia după această fază studentul susținea lecții practice (cel mult 10 în total), calitatea ultimelor dându-i profesorului de specialitate dreptul de a-l recomanda pe respectivul candidat la lecțiile de probă din ambele specialități (principală și

⁹⁹ Idem, doc. nr. 266–1924/25.

¹⁰⁰ Vezi convocarea comisiei din 20 noiembrie 1925, semnată de decanul Silviu Dragomir. Idem, doc. nr. 133–1925/26, f. 2,4.

¹⁰¹ Idem, doc. nr. 206–1927/28, f. 24, 30–34.

¹⁰² În urma discuțiilor avute în Consiliul profesoral, structura regulamentului a fost redusă la 18 puncte (cel al seminarului bucureștean avea 12), prevederile conformându-se articolului 111 din Legea învățământului superior, articolului 24 din Legea pentru examenul de capacitate și dispozițiilor cuprinse în regulamentul special al seminariilor pedagogice. Idem, doc. nr. 206–1927/28, f. 3–6.

secundară). În plus, un rol important era rezervat criticii, practicanții având datoria de a audia conferințele care erau ținute de directorul seminarului și de a asista la colocviile conduse de profesorii de specialitate¹⁰³. Mai mult, așa cum își amintea un fost elev al Liceului de băieți (actualul Liceu „Emil Racoviță” din Cluj), care în anii '20 era folosit ca liceu de aplicație al Seminarului Pedagogic Universitar, directorul Vladimir Ghidionescu era adeptul principiului necesității impunerii rolului „critic” al școlii, al dezvoltării acestui spirit, elevii fiind încurajați să îi contrazică pe profesori și să angajeze discuții în contradictoriu, studenții așezați ultimele bănci învățând „pe viu” cum se țin lecțiile și cum reacționează profesorii, în special din perspectivă pedagogică¹⁰⁴.

„Lecțiile de probă” constituiau ultima etapă a pregătirii studenților în Seminarul Pedagogic. După susținerea și critica ei, profesorul de specialitate înainta direcțiunii un proces verbal, însoțit de toate planurile de lecții ale practicantului, la care își adăuga aprecierile critice și mențiunea propusă pentru lecția de probă (care putea fi una dintre cele trei: foarte bine, bine și suficient). Directorul elibera certificatul de absolvire, după ce era semnat de profesorii celor două specialități (principală și secundară).

O analiză a temelor lecțiilor de probă ale studenților care au fost coordonați în cadrul Seminarului Pedagogic Universitar de profesorul de istorie G. G. Mateescu (la materia principală sau la cea secundară) indică preferința practicanților pentru subiecte de istorie antică, în conformitate cu specialitatea îndrumătorului lor¹⁰⁵. Calificativele obținute

¹⁰³ Idem, doc. nr. 206–1927/28, f. 3–6, 41.

¹⁰⁴ *Un martor al istoriei Emil Ghilezan...*, p. 33–34.

¹⁰⁵ Practicanții Seminarului Pedagogic Universitar care au lucrat cu G. G. Mateescu și-au ales în general dubla specializare istorie cu română (sau invers), respectiv istorie cu geografie (dar această opțiune era mai puțin frecventă, geografia aparținând Facultății de Științe). La 17 octombrie 1927, de exemplu, absolvă seminarul Th. Muscă, licențiat al Facultății de Litere din Cluj, care a frecventat instituția pedagogică în anii 1925–26, lecția de probă susținută la materia principală, istoria, având tema *Împărații romani în secolul I*. Materia secundară era limba română (pentru care a semnat profesorul Romul Demetrescu), calificativele fiind de „bine” la istorie și „foarte bine” la română. La 9 iunie 1928 își încheia pregătirea pedagogică Ioan Buzea (născut la 3 noiembrie 1903 la Ștenea, în județul Târnava Mare, licențiat al Facultății de Litere a Universității din Cluj și care în anii școlari 1927–29 a suplinii catedra lui Mateescu de la Liceul „Gh. Barițiu”). Buzea frecventase Seminarul Pedagogic în anii 1926–28 și a ales ca temă pentru lecția de probă la materia principală, istoria, *Imperiul lui August*, la care a obținut calificativul „bine”, în timp ce la specialitatea secundară, dreptul, lecția sa, *Noțiuni de economie politică*, a primit calificativul „foarte bine”. La 29 noiembrie 1927, Verona Bădescu-Tatu, licențiată în litere la Cluj, absolvă Seminarul Pedagogic din Cluj, după o pregătire de doi ani (1925–26), materia principală fiind istoria, unde a susținut o lecție de probă pe tema *Dioclețian și Constantin cel Mare. Creștinismul*, la care a obținut calificativul „bine”, cel de la specialitatea secundară, limba română, fiind „suficient”. Gheorghe Simu obținea, la 30 ianuarie 1928, atestatul de absolvire al seminarului, lecția de probă din specialitatea principală, istoria, fiind trecută cu „foarte bine” cu tema *Turcii și căderea Constantinopolului*. Certificatul de absolvire al Seminarului Pedagogic, în urma frecvenței în anii 1927–28, al lui N. Gh. Alexandrescu, licențiat al Facultății de Litere din Cluj, emis la 1 martie 1928, indica istoria drept obiect principal al lecției de probă, la care cursantul a obținut calificativul „foarte bine”, tema aleasă fiind *Ungurii, rușii și tătarii în timpul cruciadelor*, la materia secundară, geografia, obținând o apreciere similară. La 7 martie 1928 era semnat certificatul de absolvire a Seminarului Pedagogic Universitar al Mariei Lemony, care a ales specialitățile istorie principal și limba română secundar, la ambele obținând calificativul „foarte bine”, tema primei materii fiind *Starea socială și politică a românilor în secolul al XVI-lea*. Practicanții seminarului care au optat pentru istorie ca materie secundară, licențiați în mare parte ai Literelor clujene, au ales teme legate de istoria Romei antice, dar și de istorie medievală sau premodernă (Alex. Pavel, absolvent la 21 aprilie 1927 al Seminarului Pedagogic, a susținut la istorie o lecție de probă cu tema *Primul război punic*, Natalia Braharu a ales subiectul *Războaiele religioase*

de practicanții Seminarului Pedagogic îndrumați de profesorul Mateescu oglindeau severitatea și seriozitatea profesorală a acestuia, în general aprecierea fiind „bine” și mult mai rar „foarte bine”. Așa a rămas, o figură profesorală marcată de competență și meticulozitate, și în memoria studenților și elevilor săi¹⁰⁶.

În anul 1926, G. G. Mateescu a devenit conferențiar suplinitor de anticități clasice și epigrafie la Facultatea de Litere din Cluj, deschizându-și cursul, la 20 aprilie 1926, cu o prelegere despre *Epigrafie sau studiul inscripțiilor în legătură cu istoria și anticitățile clasice*¹⁰⁷. În iunie 1927 și-a luat examenul de docență la Facultatea de Litere din Cluj și cu acest prilej a ținut două lecții de epigrafie, *Monumentum Ancyrantum* și *Contribuție epigrafică la istoria regelui Byrebitas*, publicate în „Anuarul Institutului de Istorie Națională”¹⁰⁸. G. G. Mateescu a participat în vara aceluiași an la activitățile Universității populare „N. Iorga” de la Vălenii-de-Munte, unde a susținut o serie de șase lecții cu diferite subiecte din istoria antică (*Neamurile traco-dace și istoria lor*, *Viața și cultura neamurilor traco-dacice*, *Primele civilizații italiice*, *Știri nouă despre începuturile Romei*, *O enigmă a istoriei: originea și limba etruscilor și Expansiunea etruscilor și hegemonia lor în Italia*), publicate apoi sub titlul generic de *Strămoșii noștri* în „Revista istorică” a lui Iorga în 1927¹⁰⁹ și în extras, la Datina Românească în același an, ca numărul patru al colecției *Biblioteca Cuvântul*.

în Franța, iar Minerva Adamescu, care a terminat pregătirea pedagogică la începutul anului 1928, obținând atestatul la 28 februarie, a prezentat lecția pe problema *Germaniei după marele interregnum*. D.J.A.N. Cluj, Fond Seminarul Pedagogic Universitar Cluj, nr. 641, dosar nr. 7, certificat nr. 110, 141, 158, 181, 186, 187, 189, 190, 193.

¹⁰⁶ „Mi-am luat bacalaureatul în '28 – își amintea Emil Ghilezan, membru marcant al Partidului Național Țărănesc, al cărui secretar general adjunct a fost, subsecretar de stat la Finanțe la sfârșitul celui de-al doilea război mondial și figură reprezentativă a exilului românesc (refugiat în 1948 în Statele Unite ale Americii, unde a făcut parte din Consiliul de conducere al „Ligii Românilor Liberi” întemeiată în 1951, apoi membru în „Consiliul Național Român Provizoriu” cu sediul la Paris) – [...] la Cluj. Era «Seminarul Pedagogic Universitar», [cu] un liceu considerat ca foarte bun. Era atașat Universității și aproape toți profesorii noștri erau profesori și la Universitate. Director era un profesor de pedagogie de la Universitate, Ghidionescu. Tot de la Universitate veneau la noi studenții să facă practică, să învețe să țină lecții și să facă examene [...] Studenții învățau «pe viu» cum se țin lecțiile, făceau acele «lecții de probă», iar noi, elevii, încurajați de concepțiile directorului Ghidionescu, îi criticam și-i contraziceam pe studenții care ne țineau lecțiile în locul profesorilor noștri [...] am urmat modernul... Limbi și literaturi străine moderne și puțină matematică. Eu nu prea eram bun la matematică, deși a existat o perioadă de un an și jumătate când matematica mi-a făcut plăcere; atunci l-am avut profesor pe faimosul matematician, devenit apoi profesor la Paris, Sergescu [...] El ținea niște lecții admirabile de matematică. Ni se părea că e literatură, nu matematică! Să mai amintesc de profesorul nostru de istorie, G. G. Mateescu, care a devenit director la Accademia di Romania, de aici, de la Roma... De asemenea, aveam un bun profesor de chimie, Lațiu [...] Mai târziu a devenit rectorul Politehnicii din Timișoara. Când eram noi elevi, el era conferențiar la Cluj și, în același timp, preda și la noi la liceu. La bacalaureat, care, pentru obiectivitate, se dădea toamna cu profesorii din afara liceului, l-am avut președinte pe un alt profesor universitar celebru, Bogdan-Duică”. *Un martor al istoriei Emil Ghilezan...*, p. 32–34, 40–41. Pentru profilul lui Emil Ghilezan (1912–1997), vezi și Florin Manolescu, *Enciclopedia exilului literar românesc. 1945–1989. Scriitori, reviste, instituții, organizații*, București, Compania, 2003, p. 537.

¹⁰⁷ Publicată în „Societatea de Măine” în același an și, în extras, Cluj, Tip. Societatea de Măine, 1926, 16 p.

¹⁰⁸ „Anuarul Institutului de Istorie Națională”, 1926–27, 4, p. 311–336. Prima lecție ocupă paginile 311–323 iar a doua, referitoare la decretul orașului Dionysopolis pentru lauda lui Akornion, paginile 323–336.

¹⁰⁹ „Revista istorică”, 1927, 13, nr. 7–9, p. 210–252.

În acești ani Mateescu a activat și în cadrul Extensiunii Universitare¹¹⁰, al cărei membru era, susținând o serie de conferințe despre traci în diferite centre din Ardeal. La 5 decembrie 1926 la Năsăud, la 20 februarie 1927 la Mediaș și la 3 aprilie 1927 la Hațeg, G. G. Mateescu susținea o serie de conferințe organizate de Extensiunea Universitară și intitulate *Strămoșii noștri*¹¹¹. În anul universitar 1927–28 a prezentat la Lugoj o conferință intitulată *Vechimea noastră în Dacia*, a vorbit la Timișoara despre *Întemeierea Romei*, la Târgu-Mureș despre *Părăsirea Daciei și urmările ei*, iar la Zalău a expus publicului problema *Daciei înainte de romani*. În anul universitar 1928–29 a conferențiat sub egida Extensiunii Universitare la Alba-Iulia, pe tema *Descoperirilor arheologice din România și la Blaj*, unde a ținut o prelegere intitulată *Primele civilizații istorice*¹¹². De asemenea, ca membru corespondent în Secțiunea Istorică a Astrei, a susținut inițiativa lui I. Lupaș de publicare a unei biblioteci de popularizare a cunoștințelor istorice, promițând pentru numărul al doilea al colecției o lucrare despre istoria Daciei, din cele mai vechi timpuri și până la retragerea legiunilor romane, rămasă din păcate doar un proiect¹¹³.

După moartea lui Vasile Pârvan, survenită în vara anului 1927, Academia Română l-a recomandat pe G. G. Mateescu, la propunerea lui Nicolae Iorga, ca director al Școlii

¹¹⁰ Soluția Extensiunii Universitare a fost adoptată în mediul universitar clujean în contextul în care mediul academic românesc trebuia să răspundă mai întâi unor necesități pedagogice și științifice stringente după organizarea Universității de aici. Așa cum arăta rectorul Universității clujene, G. Bogdan-Duică, în raportul său pe anul 1927–1928 “încă nu sosise timpul să întemeiem așa zisele «Universități populare», adică Universitățile la care toate clasele științifice inferioare să alerge pentru a asculta, timp de săptămâni și luni, teoria profesiunilor lor și a cunoaște toate înfățișările vieții moderne care le influențează, animându-le sau reducându-le, profesorimea universitară s-a mulțumit cu o extensiune variată și mai puțin concentrată”. Bazele Extensiunii Universitare clujene au fost puse în toamna anului 1924 prin efortul profesorilor Virgil Bărbat, titularul catedrei de Sociologie și Etică, și Florian Ștefănescu-Goangă, aflat în fruntea catedrei de Psihologie. Inițiativa a aparținut profesorului V. Bărbat, care și-a expus proiectul profesorilor V. Bogrea, M. A. Botez, S. Dragomir și F. Ștefănescu-Goangă, la îndemnul lui Alexandru Lapedatu, atunci ministru al Cultelor și Artelor. Adunarea de constituire a avut loc în ziua de 10 octombrie 1924, la ea participând 30 de profesori ai Universității clujene, discutându-se și aprobându-se anteproiectul de statut, prezentat de comitetul de inițiativă compus din profesorii V. Bărbat, V. Bogrea și F. Ștefănescu-Goangă. Conferințele asociației “Extensiunea Universitară din Cluj” s-au bucurat în primii ani de un succes deosebit în sudul Transilvaniei. “În viitor – preconiza rectorul Universității – ea [Extensiunea Universitară] va trebui să meargă mai des spre Nord, până la Sighet; este hotărâtă, și pentru a-și îndeplini tot scopul clar conceput, va căuta să înființeze și Universitatea populară de mai lungă durată”. Spre exemplu, în anul universitar 1924–25 asociația a patronat 146 de conferințe în 24 de orașe transilvănene și bănățene, în 1925–26 au fost susținute 188 conferințe în 34 de centre ardelenice și bănățene, în 1926–27 numărul conferințelor s-a ridicat la 197 și al orașelor la 35, iar în 1927–28 au fost organizate 198 prelegeri în 42 de localități din Transilvania, Banat și celelalte provincii românești. În anul universitar 1928–29 numărul conferințelor a fost de 150, ponderea având-o centrele culturale mari precum Clujul, Timișoara, Sibiu și Aradul, urmate de orașe mai mici precum Sighișoara, Caransebeș, Bistrița, Orăștie, Alba-Iulia, Lugoj sau Blaj. În anumite localități media conferințelor era de 4–5 pe an (Câmpina, Dej, Deva, Dumbrăveni, Gherla, Hațeg, Hunedoara, Năsăud, Turda), pentru a coborî la 2–3 întruniri anuale în centre precum Mediaș, Reghin sau Sebeș. Sub patronajul Extensiunii clujene s-au ținut în 1928–29 conferințe și la Pitești sau Suceava. “Anuarul Universității Regele Ferdinand I din Cluj pe anul școlar 1927/28”, Cluj, 1929, p. 12; “Anuarul Universității Regele Ferdinand I. Cluj pe anul școlar 1928–29”, Cluj, 1929, p. 252–258.

¹¹¹ “Buletinul «Extensiunii Universitare» din Cluj, 1926–27”, Cluj, p. 227, 229.

¹¹² “Anuarul Universității Regele Ferdinand I din Cluj pe anul școlar 1927/28”, p. 175; “Anuarul Universității Regele Ferdinand I. Cluj pe anul școlar 1928–29”, p. 253.

¹¹³ I. Lupaș, *Omagiul „Astrei” la moartea lui G. G. Mateescu*, „Societatea de Măine”, 1929, 6, p. 188; Idem, *Prof. Dr. Gheorghe Mateescu*, „Transilvania”, 1929, 60, nr. 7–8, p. 644–645.

Române din Roma. În perioada în care a condus instituția românească din capitala Italiei a continuat linia deschisă de Pârvan, aceea a colaborării cu principalele foruri științifice și personalități din domeniul istoriei, arheologiei și epigrafiei din Roma și din Peninsula. A contribuit astfel la *Enciclopedia Italiană*, în urma invitației adresate de G. de Sanctis, cu o serie de voci (*Adrianopoli*, *Apollonia di Tracia*, *Apulum*), publicate în volumul I al enciclopediei, apărut la Roma în 1928. În aprilie 1928 a participat la Congresul de Studii Romane cu o comunicare având ca subiect tot istoria tracilor, *I primi rapporti fra Roma e le popolazioni trace*¹¹⁴, iar la Congresul Internațional de Științe Istorice, ținut la Oslo în același an, a prezentat o comunicare, în limba italiană, despre *Perpetuarea populației trace în Macedonia imperială romană*.

A decedat prematur, la 7 iunie 1929, lăsând în urmă numeroase proiecte neterminate, atât în activitatea sa științifică, precum și în cea didactică.

UN PROMOTORE DELL'ESPERIENZA PEDAGOGICA ROMENA IN TRANSILVANIA DOPO IL COMPIMENTO DELL'UNITÀ DELLA ROMANIA NEL 1918 – GEORGE G. MATEESCU (1892–1929). LINEAMENTI BIOGRAFICI

Gli anni che seguirono all'compimento dell'Unità della Romania nel 1918 furono segnati da profonde trasformazioni al livello dell'organizzazione dell'insegnamento in Transilvania, sotto la guida del Dipartimento dei Culti e della Pubblica Istruzione costituito all'interno del Consiglio Dirigente e con il contributo di numerosi intellettuali, tanto dall'ambito culturale transilvano, quanto dal giovane regno romeno. Quest'ultimi, arrivati in Transilvania come impiegati della nuova amministrazione romena, ebbero un significativo ruolo nell'imprimere un orientamento prevalentemente romeno alla vita culturale dell'antica provincia transilvana. George G. Mateescu – storico dell'antichità, archeologo ed epigrafista, formatosi nell'ambito dei corsi e dei seminari che l'accademico Vasile Pârvan promosse all'Università di Bucarest prima della Grande Guerra – ebbe un cospicuo contributo, come professore di storia e di geografia della Romania, come autore di manuali didattici, di insegnante al Seminario Pedagogico Universitario, di socio dell'Estensione Universitaria e di specialista nel campo della storia antica, alla organizzazione dell'insegnamento romeno in Transilvania.

Nato nel 1892 a Giurgiu in una famiglia benestante, G. G. Mateescu conseguì i suoi studi secondari al Liceo „Santi Pietro e Paolo” di Ploiești e compì la sua preparazione universitaria nel 1914, alla Facoltà di Lettere di Bucarest. Già da studente fu coinvolto nell'attività nei vari cantieri archeologici della Dobrugia che il suo professore, lo scienziato Vasile Pârvan, guidava in quegli anni. Il giovane Mateescu fu in seguito assunto come assistente al Museo Nazionale delle Antichità – il cui direttore era sempre il suo maestro, l'accademico Pârvan – e pubblicò alcuni saggi di epigrafia e tracologia come *Tomi-Oescus* e *Cercetări cu privire la traci: A. Emendațiuni la CIL*. Nell'autunno del 1919, vantando anche da una esperienza di insegnante di liceo acquisita a Bucarest negli anni della Grande Guerra, G. G. Mateescu si trasferì a Cluj, contribuendo alla costituzione del corpo dei docenti del nuvo creato Liceo „Gheorghe Barițiu”, che si proponeva come fulcro della preparazione secondaria romena nella tradizionale città transilvana, dove si inseriva con vigore l'amministrazione romena. Negli anni 1920–22, parallelamente all'attività che svolse come professore di storia e di geografia nel nuovo liceo romeno, G. G. Mateescu pubblicò i volumi divulgativi *Geografia României* e *Istoria României*, elaborò i manuali *Geografia României*, *Geografia Europei* e *Geografia jud. Cojocna*, il primo essendo tradotto anche in ungherese e tedesco, e fu collaboratore di periodici di propaganda nazionale come „Cultura Poporului”.

¹¹⁴ Comunicarea a fost susținută la 25 aprilie 1928 și publicată în „Historia”, Milano-Roma, 1929, 7, nr. 1, p. 3–28.

Dall'autunno del 1925 – rientrato a Cluj dopo un utilissimo soggiorno come alunno della Scuola Romana di Roma negli anni 1922–24, quando preparò i saggi *I Traci nelle epigrafi di Roma* e *Nomi traci nel territorio scito-sarmatico* – G. G. Mateescu funzionò come professore di storia al Seminario Pedagogico Universitario di Cluj, contribuendo all'ottima preparazione dei giovani insegnanti romeni. Nominato professore associato di epigrafia ed antichità classiche alla Facoltà di Lettere di Cluj dal 1926, il giovane storico svolse anche un'attività meritevole nell'ambito dell'Estensione Universitaria, sostenendo conferenze in diverse città transilvane.

Dopo la morte dell'accademico Vasile Pârvan, G. G. Mateescu fu designato, alla raccomandazione dell'Accademia Romana, come successore del suo maestro alla guida della Scuola Romana di Roma, che diresse con dedizione e professionalità per un anno e mezzo, fino al suo decesso prematuro, nel giugno del 1929.